

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych albo artystycznych, w szczególności określonych w art. 16 ust. 2 Ustawy

Spis treści

I.	Posiadane dyplomy i stopnie naukowe	2
II.	Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.....	2
III.	Wskazanie osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 Ustawy.....	3
1.	Wskazanie rozprawy habilitacyjnej	3
2.	Opis treści rozprawy habilitacyjnej, w tym przedstawienie przyjętych metod badawczych oraz zreferowanie wniosków....	4
(i)	Struktura rozprawy	4
(ii)	Metodologia i warsztat	4
(iii)	Przegląd treści.....	4
(iv)	Wnioski	7
3.	Wskazanie, w jakim obszarze osiągnięcie naukowe stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych, w dyscyplinie – prawo	12
IV.	Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych – aktywność naukowo-badawcza po uzyskaniu stopnia doktora 12	
1.	Europejskie prawo spółek	13
(i)	Prace konsultacyjno-doradcze i prace legislacyjne w ponadnarodowych gremiach eksperckich powołanych do prac nad reformą europejskiego prawa spółek.....	14
(ii)	Wystąpienia na międzynarodowych i zagranicznych konferencjach i seminariach naukowych poświęconych europejskiemu prawu spółek	15
(iii)	Publikacje w czasopismach międzynarodowych i krajowych poświęcone europejskiemu prawu spółek	16
(iv)	Udział w radach programowych międzynarodowych czasopism, serii wydawniczych i organizacji poświęconych europejskiemu prawu spółek	17
2.	Przymusowy wykup akcji.....	18
3.	Reżim kapitałowy i ochrona wierzycieli spółek kapitałowych	19
4.	Obowiązki zarządu w związku ze zmianami kapitałowymi, zwłaszcza w ramach kapitału docelowego	20
5.	Zaskarżanie uchwał korporacyjnych, zwłaszcza uchwał zgromadzeń wspólników oraz walnych zgromadzeń akcjonariuszy spółek kapitałowych	21
6.	Problematyka prawa poboru w spółce akcyjnej.....	21
7.	Metodologia reformy i modernizacja prawa prywatnego, zwłaszcza prawa spółek, państw transformacji gospodarczej i ustrojowej	22
(i)	Uwarunkowania reformy polskiego prawa spółek w kontekście jego modernizacji i harmonizacji z prawe UE, ze szczególnym uwzględnieniem transplamtów prawnych.....	23
(ii)	Europeizacja prawa spółek, rachunkowości, audytu oraz niektórych innych obszarów prawa na Ukrainie	23
(iii)	Reformy regulacji dotyczących nadzoru nad spółkami z udziałem skarbu państwa w Chinach	25
8.	Partycypacja finansowa pracowników (ang. <i>employee financial participation</i>)	26
9.	Prawo o stowarzyszeniach	27
10.	Edukacja prawnicza	27
11.	Konstytucyjnoprawne problemy reformy systemu emerytalnego.....	28
12.	Prawno-instytucjonalne uwarunkowania kryzysu finansowego w Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem euroobligacji jako jednego z możliwych środków naprawczych	30
13.	Historia prawa handlowego w Polsce i upamiętnienie postaci Prof. Maurycego Allerhanda.....	31
14.	Inne istotne kontrybucje naukowe (publikacyjne i konferencyjne).....	31

I. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

1. **Doktor nauk prawnych**, ze specjalnością prawo – Uniwersytet Jagielloński, stopień naukowy uzyskany na podstawie uchwały Wydziału Prawa i Administracji UJ z dn. 14 kwietnia 2003 r.

Rozprawa doktorska: *“Prawo poboru w spółce akcyjnej w prawie polskim na tle porównawczym”*, objętość ok. 570 str. A4, data obrony 31 marca 2003.

Dysertacja przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Wojciecha Pyziola (promotor), recenzenci: prof. dr hab. Andrzej Szumański, prof. dr hab. Andrzej Kidyba.

Zaktualizowana wersja rozprawy doktorskiej opublikowana jako monografia pt. *„Prawo poboru w spółce akcyjnej”*, Wydawnictwo C.H. Beck (seria „Prawo Gospodarcze i Handlowe”), Warszawa 2004, ISBN: 83-7387-188-8, objętość: 553 + LX str.

2. **Magister Legum (LL.M.)** – Uniwersytet Fryderyka Schillera w Jenie (Friedrich-Schiller-Universität Jena), stopień uzyskany 19 listopada 2001

Temat pracy: *“Die Squeeze-out-Einführung vor dem Hintergrund der wirtschaftlichen, rechtspolitischen und rechtsvergleichenden Analyse”*, objętość ok. 130 str., język niemiecki

Promotor: Prof. Dr. Walter Bayer

3. **Magister prawa** – Uniwersytet Jagielloński, stopień uzyskany 9 maja 2001

Praca magisterska: *“Prawo poboru w spółce akcyjnej”*, objętość ok. 160 str.

Promotor: Prof. dr hab. Ireneusz Weiss

Praca nagrodzona Nagrodą Ministra Gospodarki jako najlepsza praca magisterska w konkursie Przeglądu Prawa Handlowego.

II. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

W mojej dotychczasowej pracy naukowej byłem zatrudniony w kilku ośrodkach uniwersyteckich oraz naukowych jednostkach pozauniwersyteckich, zarówno w kraju jak i za granicą.

Od października 2003 r. do września 2004 r. byłem asystentem w Katedrze (obecnie Instytucie) Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W ramach pensum dydaktycznego prowadziłem m.in. wykład pt. „Prawo gospodarcze Unii Europejskiej”, wykład pt. „Międzynarodowe prawo handlowe” oraz warsztaty pt. „Europejskie prawo audiowizualne w orzecznictwie ETS”.

Również od października 2003 r. do września 2004 r. byłem zatrudniony w Zakładzie Prawa Handlowego Uniwersytetu Rzeszowskiego. Na Uniwersytecie Rzeszowskim prowadziłem całoroczny wykład z prawa handlowego (obejmujący prawo spółek i prawo umów w obrocie gospodarczym) na kierunku prawo, zarówno dla trybu dziennego jak i trybu zaocznego.

Od października 2003 r. do lutego 2007 r. (z uwzględnieniem urlopów naukowych związanych z wyjazdami zagranicznymi, o czym niżej) byłem zatrudniony na stanowisku wykładowcy w Krakowskiej Szkole Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (obecnie Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego). Prowadziłem szereg zajęć, zarówno wykładów jak i seminariów magisterskich, a także warsztatów (w języku polskim i angielskim).

Od października 2008 r. do września 2009 r. byłem adiunktem w Katedrze Prawa Akademii Ekonomicznej (obecnie Uniwersytet Ekonomiczny) w Krakowie (Kierownik Katedry: Prof. dr hab. Bogusława Gnela). Prowadziłem wykłady i ćwiczenia m.in. z podstaw prawa, prawa handlowego oraz nadzoru nad instytucjami finansowymi.

Od października 2006 r. do września 2007 r. byłem pracownikiem (na stanowisku PostDoc) w Instytucie Ekonomicznej Analizy Prawa na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Hamburgu. W tym czasie Dyrektorem Instytutu był Prof. Dr. Hans-Bernd Schäfer, pod którego kierownictwem pracowałem. Do moich zadań należało prowadzenie badań, uczestniczenie w życiu naukowym Instytutu (m.in. regularne, seminaria naukowe oraz wykłady w ramach planowanej w cyklu semestralnym serii wykładów zaproszonych gości z całego świata), przygotowywanie wniosków o międzynarodowe granty badawcze oraz wsparcie merytoryczne w opiece naukowej nad doktorantami – członkami Kolegium Doktoranckiego DFG.

Od września 2004 r. do lipca 2005 r. byłem związany z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Nowojorskiego (New York University School of Law), gdzie pracowałem jako PostDoc w ramach programu „Hauser Global Law School”. Mój roczny pobyt był finansowany w ramach stypendium, niemniej jednak byłem zaliczany do kadry naukowej NYU, co wiązało się z uczestniczeniem w życiu naukowym i społecznym Uniwersytetu w charakterze „wizytującego” pracownika naukowego (ang. *visiting faculty*).

Od września 2010 r. do chwili obecnej jestem także Prezesem Zarządu Instytutu Allerhanda (Instytut Zaawansowanych Studiów Prawnych im. Profesora Maurycego Allerhanda). Instytut Allerhanda jest niezależną, pozauniwersytecką jednostką naukową w rozumieniu art. 2 pkt 9 lit. f Ustawy z dn. 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (tj. Dz. U. z 2014 r. poz. 1620 ze zm.). W ramach Instytutu Allerhanda jestem odpowiedzialny m.in. za podejmowanie i realizację projektów badawczych oraz konferencyjnych i seminaryjnych, w szczególności w ramach kierowanej przeze mnie Sekcji Prawa Spółek i Rynku Kapitałowego.

III. Wskazanie osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 Ustawy

1. Wskazanie rozprawy habilitacyjnej

Monografia „*Ius dissidentium. Granice konsensusu korporacyjnego i władzy większości w spółkach kapitałowych*”, Wydawnictwo C.H. Beck (seria: Instytucje Prawa Prywatnego), Warszawa 2016, ISBN 978-83-255-7995-1 (ISBN e-book 978-83-255-7996-8).

Recenzja wydawnicza – Prof. dr. hab. Stanisław Sołtysiński

2. Opis treści rozprawy habilitacyjnej, w tym przedstawienie przyjętych metod badawczych oraz zreferowanie wniosków

(i) Struktura rozprawy

Rozprawa jest podzielona na dziewięć Części, które dzielą się na Rozdziały, te z kolei dzielą się na Paragrafy, w ramach których wyodrębniane są – w miarę potrzeby – dalsze jednostki redakcyjne (punkty). Rozważania poprzedzone są Przedmową. Książka czyni zadość wymogom wynikającym ze standardów wydawniczych serii „Instytucje Prawa Prywatnego” Wydawnictwa C.H. Beck – posiada zatem wykaz skrótów, wykaz wykorzystanego piśmiennictwa źródłowego (Literatura) oraz indeks rzeczowy.

(ii) Metodologia i warsztat

Oprócz metody dogmatycznej, badania prowadzone są w oparciu o szereg dodatkowych metod naukowych. Istotną rolę odgrywają zwłaszcza: (a) ekonomiczna analiza prawa (głównie ekonomia instytucjonalna, w mniejszym zakresie ekonomia behawioralna i teoria gier); (b) komparatystyka funkcjonalna, czyli taka, która stosuje podejście zintegrowane do problemów ekonomiczno-społecznych będących przedmiotem regulacji i stara się prawidłowo zidentyfikować ekwiwalenty funkcjonalne w badanych systemach prawnych; (c) metoda historycznoprawna, ujawniająca ewolucję instytucji prawnych.

Proces poznawczy, zwłaszcza w zakresie poszukiwania genezy i prywatnoprawnej kwalifikacji różnych praw wyjścia, wykorzystuje abdukcję i rozumowanie abdukcyjne.

Warsztat badawczy jest dodatkowo wzbogacony o perspektywę konstytucyjną (konstytucjonalizacja prawa prywatnego) oraz inspiracje w filozofii politycznej.

(iii) Przegląd treści

Część pierwsza obejmuje zagadnienia wprowadzające, w ramach których wstępnie wywołany zostaje problem badawczy, zdefiniowane zostają cele pracy oraz wyłożone zagadnienia metodologiczne, warsztatowe i konstrukcyjne. W ramach tej części dokonane zostają także wyjściowe ustalenia terminologiczne.

Część druga poświęcona jest przeglądowi mechanizmów i praw do wyjścia ze spółki w systematyce kodeksowej i pozakodeksowej, zarówno w odniesieniu do spółek osobowych, jak i spółek kapitałowych. Chodzi przy tym o naszkicowanie „mapy” istniejących sposobów praw wyjścia na potrzeby zabiegów porządkujących, a w dalszej kolejności – bardziej szczegółowych rozważań problemowych. Te pierwsze, tj. zabiegi porządkujące, są podjęte w ramach części drugiej w oparciu o szereg kryteriów, pozwalających na klasyfikacje i typologie ustawowych praw wyjścia.

W **części trzeciej** przedstawione zostało spojrzenie na prawne mechanizmy wyjścia ze spółki przez pryzmat kilku wybranych zasad i instytucji prawa prywatnego. Wybór tych zasad i instytucji jest spekulatywny i w pewnym sensie intuicyjny, co wiąże się z rozumowaniem adukcyjnym, jako istotnym sposobem przyjętego procesu poznawczego. Hipotezy badawcze stawiane w części trzeciej dotyczą genezy praw wyjścia i ich związku z następującymi zasadami i instytucjami prawa cywilnego:

(a) prywatnoprawną autonomią woli stron i wynikającymi z niej zasadami pochodnymi, w szczególności zasadą rozwiązywalności stosunków prawnych o charakterze ciągłym, oraz zasadą konsensualności; (b) zasadą uwzględnienia istotnych, nieprzewidzianych zmian stosunków – klauzula *rebus sic stantibus*; (c) instytucją ochrony negatoryjnej przed ingerencją w dominium i przypadkami surogacji *actionis negatorium* przez roszczenia kompensacyjne; oraz (d) instytucją ochrony właściciela przez przyznanie roszczeń o wykup rzeczy w przypadkach zmian negatywnie wpływających na wartość lub sposób korzystania z rzeczy.

Część czwarta poświęcona jest badaniu praw wyjścia na tle systemu ochrony mniejszości w spółkach kapitałowych. Po wyłożeniu ekonomicznych podstaw i teorii dotyczących praw ochrony mniejszości w spółkach kapitałowych, następuje krytyczna konfrontacja z dominującymi w doktrynie rozumieniami pojęć i klasyfikacji praw mniejszości. Na tle zaproponowanego na kanwie tej krytyki systemowego ujęcia praw mniejszości zostają następnie ulokowane prawa wyjścia ze spółki.

W **części piątej** następuje sformułowanie wniosków stadialnych, wyprowadzonych na podstawie przeprowadzonych uprzednio rozważań. Przegląd występujących w ustawodawstwie polskim przypadków praw wyjścia oraz przeprowadzone na podstawie tego przeglądu klasyfikacje i typologie praw wyjścia, wzbogacone wstępnymi obserwacjami komparatystycznymi ujawniły, że prawa te stanowią kategorię tyleż rozpowszechnioną, co niejednorodną. W oparciu o syntezę zabiegów porządkujących zaproponowana zostaje typologia praw wyjścia obejmująca: (a) prawa wyjścia wspólników oponujących („dysydentów”) wobec uchwalenia fundamentalnych zmian korporacyjnych; (b) prawa wyjścia z ważnych powodów w drodze orzeczenia sądowego (niweczącego byt spółki, bądź niekładącego jej kresu); (c) prawa wyjścia w drodze wypowiedzenia (zwyczajnego bądź nadzwyczajnego); (d) inne, szczególne postaci praw wyjścia, wśród nich obowiązkowe wezwania majoryzacyjne i przymusowy odkup (*sell-out*). Większość spośród wyróżnionych typów praw wyjścia dotyczy spółek kapitałowych, ale dla szerszego kontekstu wyodrębniono też instytucję właściwą spółkom osobowym, jaką jest rezygnacja z ze stosunku zobowiązaniowego (tu: korporacyjnego) w drodze wypowiedzenia. W części piątej zostaje również finalnie dookreślony obszar badawczy. W centrum badań zostają usytuowane prawa wyjścia ze spółki wspólników mniejszościowych bezskutecznie oponujących przeciwko podjęciu przez zgromadzenie wspólników uchwały o fundamentalnej zmianie korporacyjnej. Wyodrębnienie tak ujętego obszaru badawczego zbiega się z obserwacją, że wskazany typ praw wyjścia nie jest w polskiej doktrynie należycie rozpoznany, i co za tym idzie, brak jest opisującego go określenia. Próba wypełnienia tej luki jest propozycja terminologiczna: *ius dissidentium* („prawo dysydentów”). Określenie to ma ten walor, że trafnie nawiązuje do niezgody wspólników (mniejszościowych) na określoną uchwałę wprowadzającą fundamentalną zmianę korporacyjną (łac. *dissidens* – niezgadający się, od *dissidēre* – nie zgadzać się, etymol. „siedzieć po przeciwnej stronie”). Wspólnicy niezgadający się, czyli „dysydenci” (łac. *dissidēns*) ustępują bowiem ze spółki i w ten sposób unikają poddania swojej pozycji korporacyjnej dezaprobowanym przez nich, fundamentalnym zmianom. Posiłkowych argumentów za przedstawioną propozycją terminologiczną dostarcza nomenklatura amerykańska. *Ius dissidentium* będzie zatem oznaczało ustawowe prawo do ustąpienia ze spółki (*exit*) wobec fundamentalnej zmiany korporacyjnej, przysługujące mniejszości niezgadającej się na zmianę, ale niezdolnej do jej powstrzymania za pomocą „zwykłych” uprawnień współdecyzyjnych, tj. prawa głosu (*voice*).

Część szósta poświęcona jest rozważaniom nad dogmatyką i prakseologią korporacyjnego *modi decidendi* w spółkach kapitałowych. Część ta jest przy tym kluczowa dla badań nad naturą i objaśnieniem dogmatycznym i funkcjonalnym *iurum dissidentium*. Punktem wyjścia jest ekskurs do

filozofii politycznej i historii myśli o państwie i prawie (m.in. H. Grocjusz, J. Locke, J.J. Rousseau, E. Burke, J. Habermas, R.A. Dahl, J. Rawls czy R. Dworkin) w zakresie moralno-filozoficznych uzasadnień zasady władzy większości (majoryzacji). Następnie, już na gruncie spółek kapitałowych, czynione są rozważania na temat prakseologii większościowego trybu podejmowania decyzji korporacyjnych, z uwzględnieniem uwarunkowań ekonomicznych oraz deficytów i ograniczeń majoryzacji. Następnie zostanie zbadany aspekt dogmatyczny, tj. konflikt zasady majoryzacji z prywatnoprawną zasadą konsensualności. W dalszej części badanie skupia się na immanentnych granicach władzy większości, poszukując ich zwłaszcza w koncepcji *affectio societatis*. W kontraście do tradycyjnego, subiektywnego rozumienia *affectio societatis*, zaproponowana zostaje obiektywna (normatywna) koncepcja *affectio societatis*, jako kategoria pomocna dla wyznaczania granic konsensusu korporacyjnego. W dalszej części zostają zbadane formy zjawiskowe konsensualności (zazwyczaj mające postać jednomyślności) w prawie spółek kapitałowych. Badanie to („studia przypadków”) unaocznia konflikt między zasadą majoryzacji a zasadą konsensualności. Na tej podstawie *iuris dissidentium* jest wywiedzione dialektycznie (w rozumieniu dialektyki heglowskiej) przez przeciwstawienie sobie zasady majoryzacji i zasady konsensualności. W ten sposób tryb uchwałodawczy obejmujący przyznanie *iuris dissidentium* może zostać uznany za *quasi*-konsensualność (*sui generis* jednomyślność). Następnie, w ramach tejże samej części szóstej, czynione są rozważania na temat stosunku *iuris dissidentium* do powództwa o uchylenie bądź stwierdzenie nieważności uchwały. Rozdział wieńczący omawianą Część to obszerna ekonomiczna analiza *iuris dissidentium*.

Część siódma poświęcona jest studiom komparatystycznym nad *iuribus dissidentium*. Wybór badanych systemów prawnych został dokonany według kilku kluczy. Pierwszym z nich było skupienie się na systemach prawnych, które odgrywają istotną rolę jako źródła inspiracji czy też nawet jako „dawcy” transplantów prawnych bądź to dla ustawodawcy polskiego (Niemcy), bądź też szerzej, dla wielu współczesnych systemów prawnych (Niemcy, Szwajcaria, Wielka Brytania, Francja, Holandia, USA). Drugim kluczem było wybranie krajów, które w szczególny sposób skodyfikowały prawa wyjścia w przypadku istotnych zmian korporacyjnych (Włochy, Hiszpania) bądź gdzie prawa te tradycyjnie odgrywały dużą rolę (USA, Japonia). Osobny klucz stanowi próba wybrania systemów prawnych reprezentujących różne – choć zapewne nie wszystkie – „rodziny” prawne (germańska, romańska, anglosaska, nordycka). Dodatkowo uwzględniony został przynajmniej jeden system prawny należący do systemów transformacji ustrojowej (Ukraina). Oprócz systemów prawnych, których pogłębione zbadanie pozwoliło na ich wyodrębnienie do osobnych rozdziałów, w pracy znalazły się odwołania także do dalszych jeszcze porządków prawnych (prawo czeskie, rumuńskie, norweskie, węgierskie, rosyjskie, chińskie i kanadyjskie). Niezależnie od omówienia praw obcych, rozważania czynione w części siódmej obejmują także akty prawa wspólnotowego, zarówno uchwalone (Rozporządzenie w sprawie *Societas Europaea*) jak i te, które zatrzymały się na etapie projektu (Rozporządzenie w sprawie *Societas Privata Europaea*). Perspektywa europejska została nadto ubogacona przez omówienie rozwiązań wypracowanych w ramach europejskiej ustawy modelowej (*European Model Company Act*).

Część ósma dostarcza perspektywy konstytucyjnej. Punktem wyjścia jest omówienie zjawiska konstytucjonalizacji prawa prywatnego, w tym prawa spółek. Następnie przedstawione są perspektywy konstytucyjnej oceny i wzorce hierarchicznej kontroli norm prawa spółek. Ponieważ prawo spółek reguluje stosunki majątkowe, czy to bezpośrednio (prawa majątkowe wspólników), czy też pośrednio (prawa organizacyjne wspólników jako prawa „pomocnicze”), na czoło konstytucyjnych gwarancji relewantnych dla oceny unormowań prawa spółek wysuwa się konstytucyjna ochrona

praw majątkowych. Jej wyrazem są zwłaszcza normy wyrażone w art. 21 i 64 Konstytucji RP statuujące ochronę własności i innych praw majątkowych. Niezależnie od gwarancji własności wyrażonych w Konstytucji RP, praca odwołuje się do prawnomiędzynarodowej ochrony własności, zwłaszcza wyrażonej w art. 1 Protokołu Nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Przedmiotem osobnych, pogłębionych rozważań są gwarancje proceduralne dotyczące *iuris dissidentium* – konstytucyjne prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP) oraz zasady rzetelności proceduralnej (art. 78, art. 176 ust. 1 Konstytucji RP).

Część dziewiąta obejmuje wnioski finalne, podzielone na odnoszące się do obowiązującego stanu prawnego (*de lege lata*) oraz formułujące propozycje zmian (*de lege ferenda*).

(iv) Wnioski

Badania, których owocem jest rozprawa, pozwoliły na wyprowadzenie szeregu wniosków, zarówno *de lege lata* jak i *de lege ferenda*.

(a) Wnioski *de lege lata*

- *Ius dissidentium* jest rodzajem (podtypem) szerszej kategorii, jaką stanowi prawo wyjścia ze spółki kapitałowej. *Ius dissidentium*, na tle pozostałych rodzajów (typów) praw wyjścia, wykazuje pewne odrębności, zarówno w sferze dogmatycznej, jak i konstrukcyjnej. Mimo istnienia pewnych różnic, częściowo zbieżne jest uzasadnienie funkcjonalne – wszystkie prawa wyjścia są bowiem ustanowione przez ustawodawcę w związku z zaistnieniem bądź perspektywą zaistnienia pewnych szczególnych okoliczności rzutujących (wyjście *ex post*) bądź mogących rzutować (wyjście *ex ante*) na pozycję korporacyjną wspólnika.
- Dystynktywne dla *iuris dissidentium* jest jego powiązanie z procesami decyzyjnymi w korporacji. Powiązanie to przybiera postać szczególnego trybu podejmowania uchwał, którego esencjalnym elementem jest wykup akcji/udziałów wspólników niezgadzających się na zmianę („dysydentów”). Wykup jest przy tym zazwyczaj warunkiem skuteczności uchwały.
- *Ius dissidentium* lokuje się w centrum konfliktu między zasadą majoryzacji a zasadą konsensualności. Przystąpienie do spółki, bazujące na konsensusie korporacyjnym wszystkich wspólników, oznacza między innymi akceptację dla zasady większościowego podejmowania decyzji korporacyjnych. Ponieważ w chwili powstawania spółki nie jest – co oczywiste – wiadome, jakiego rodzaju zmiany zostaną w przyszłości uchwalone i jaki krąg wspólników będzie o nich decydował, zgoda na większościowy tryb podejmowania uchwał ma w pewnym sensie charakter zgody blankietowej. Jest to zatem jednocześnie *implicite* zgoda na treść przyszłych rozstrzygnięć korporacyjnych podjętych w zgodzie z prawem i procedurami wewnętrznymi spółki (umowa/statut). Pojemność owej blankietowej zgody jest ograniczona przez ustawę, umowę/statut spółki, a nadto

immanentne granice konsensusu korporacyjnego. Immanentne granice konsensusu korporacyjnego mogą być objaśniane przez normatywne (obiektywne) ujęcie *affectio societatis*, wyprowadzone dzięki zastosowaniu ekonomicznej teorii umów. Zmiany, które stanowią przekroczenie granic konsensusu korporacyjnego, nie mogą być objęte domyślną zgodą blankietową. W tym zakresie, tj. w przypadku redefinicji (rewizji, reorganizacji) fundamentów konsensusu korporacyjnego, konieczne jest odnowienie tego konsensusu w podobnym trybie, jaki obowiązywał dla jego pierwotnego wykreowania, a zatem – na gruncie zmian fundamentalnych – w trybie konsensualnym (*omnium consensu*).

- Mimo doktrynalnego (oparcie w zasadzie równości i zasadzie proporcjonalności praw i wkładów) i ustawowego (por. art. 245, art. 246 § 1, art. 414, art. 415 § 1 KSH) uzasadnienia zasady majoryzacji, zasada ta doznaje wyjątków. Szczególną – i co do swego zakresu sporną – kategorię wyjątków stanowią niepisane wymogi jednomyślności. Uznanie istnienia niepisanych wymogów jednomyślności jest – przynajmniej w obecnym stanie prawnym – konieczne dla zagwarantowania należytego poziomu ochrony mniejszości (uzasadnienie funkcjonalne), a także jest podyktowane względami dogmatycznymi (immanentne granice konsensusu korporacyjnego).
- *Ius dissidentium* można wywodzić dialektycznie (w rozumieniu dialektyki heglowskiej) przez przeciwstawienie sobie zasady majoryzacji i zasady konsensualności. Prawo to – a ściślej: tryb uchwałowy obejmujący *ius dissidentium* – stanowi bowiem syntezę obu omówionych wyżej zasad: z jednej strony zasady konsensualności, która „odżywa” w obliczu fundamentalnego charakteru uchwalanych zmian korporacyjnych (reorganizacja treści stosunku spółki *omnium consensu*), z drugiej zaś zasady majoryzacji, nieodzownej dla zachowania zdolności adaptacyjnej spółki, oraz odzwierciedlającej proporcjonalność praw i wkładów w spółce kapitałowej. Ustanowienie przez ustawodawcę *iurum dissidentium*, jako elementu trybu uchwalania fundamentalnych zmian korporacyjnych, kreuje *sui generis* jednomyślność (*quasi-konsensualność*). Jest ona osiągnięta dzięki przyjęciu domniemania prawnego, a w niektórych sytuacjach fikcji prawnej, zgody ze strony wszystkich tych współników, którzy nie zdecydowali się na ustąpienie. Przedstawiona dialektyka pozwala na osiągnięcie spójnych systemowo i akceptowalnych funkcjonalnie rozstrzygnięć: dzięki zastosowaniu trybu obejmującego *ius dissidentium* konsensus korporacyjny odnawia się w fundamentalnie zmienionej postaci, z poszanowaniem zasad prywatnoprawnej autonomii woli stron, przy jednoczesnym zachowaniu zdolności adaptacyjnej spółki, podobnie jak ma to miejsce w przypadku „zwyczajnej” reguły większościowej. Z punktu widzenia „dysydentów” tryb ten umożliwia im ustąpienie ze spółki z gwarancją zachowania wartości ich inwestycji, z chwili sprzed spornej zmiany.
- *Ius dissidentium* chroni współników mniejszościowych przed „odnalezieniem się” w spółce, która fundamentalnie różni się od tej, na udział w której wyrazili zgodę.

Chroni ona zatem pewne uzasadnione oczekiwania współników związane z zamierzeniem, które legło u podstaw ich akcesu do spółki (*affectio societatis*). „Afekt zjednoczeniowy” ściśle wiąże się z zagadnieniem celu spółki. Dla jego prawidłowego zrozumienia pomocnym okazuje się odwołanie do arystotelesowskiego czwórpodziału przyczyn: (a) przyczyna materialna (*causa materialis*); (b) przyczyna formalna (*causa formalis*); (c) przyczyna sprawcza (*causa efficiens*); (d) przyczyna celowa (*causa finalis*). Stosując arystotelesowski porządek przyczyn do stosunków korporacyjnych można dokonać następujących zaszeregowań: (ad. a) przyczyna materialna (*causa materialis*) powstania spółki to określony wkład (gotówka bądź aport) stanowiący substrat materialny i podstawę egzystencji spółki; (ad. b) przyczyna formalna (*causa formalis*) to uporządkowanie aktywów pochodzących z wkładów oraz innych zasobów danych do dyspozycji spółce w określonym porządku (reżimie) prawnym, czyli forma prawna spółki; (ad. c) przyczyna sprawcza (*causa efficiens*) to prowadzenie przez spółkę przedsiębiorstwa, z czym ściśle wiąże się przedmiot działalności spółki (przedmiot tegoż przedsiębiorstwa); (ad. d) przyczyna celowa (*causa finalis*), jako pewien azymut działań spółki, uzasadnienie z warstwy sprawczej (motywacyjnej) powstania spółki, to cel zarobkowy (*for-profit*) bądź niezarobkowy (*not-for-profit*) powołania i prowadzenia spółki. W odniesieniu do kategorii *affectio societatis* należy przyjąć, że obejmuje ona zamierzenie współnika, które rozciągać się może na wszystkie wymienione wyżej postaci celów (przyczyn).

- *Ius dissidentium* można objaśniać dogmatycznie przez odwołanie się do zasad i instytucji prawa rzeczowego oraz prawa zobowiązań. Ta pierwsza perspektywa (prawnorzeczowa) pozwala spojrzeć na *ius dissidentium* jako na przypadek surogacji ochrony negatoryjnej przez roszczenia kompensacyjne. Ta druga (zobowiązaniowa) rozpatruje *ius dissidentium* jako przejaw *sui generis* jednomyślności (*quasi-konsensualność*). W obu przypadkach proponowane objaśnienia sprowadzają *ius dissidentium* do zagadnień związanych z uprawnieniami decyzyjnymi (odpowiednio: władztwo właściciela; prywatnoprawna autonomia stron stosunku zobowiązaniowego).
- Zidentyfikowane „powinowactwo” *iuris dissidentium* z uprawnieniami decyzyjnymi znajduje potwierdzenie w wynikach badań nad związkiem *iuris dissidentium* z prawem głosu jako podstawowym prawem korporacyjnym współnika. Istnienie tego związku potwierdzają wyniki badań historycznoprawnych i prawnoporównawczych. Związek *iuris dissidentium* z prawem głosu polega na tym, że w toku rozwoju historycznego stało się ono *quid pro quo* prawa weta każdego indywidualnego współnika – tryb obejmujący *ius dissidentium* zastępował w wielu przypadkach i wielu porządkach prawnych obowiązujący wcześniej wymóg jednomyślności.
- Ustalenie słusznej (godziwej) ceny nabycia akcji/udziałów „dysydentów” powinno być dokonywane według następujących zasad: (a) zasada wyceny z uwzględnieniem wartości funkcjonującego przedsiębiorstwa (*going concern*), a nie jedynie wartości likwidacyjnej (ta ostatnia może być wykorzystywana jedynie

posiłkowo); (b) zasada nieuwzględniania dyskonta cenowego wynikającego z pozycji mniejszościowej „dysydentów” (ang. *minority discount*, niem. *Minderheitsabschlag*); (c) zasada brania pod uwagę wartości sprzed spornej zmiany korporacyjnej (ang. *pre-transaction value*), czyli nieuwzględniania wpływu zmiany na wartość spółki – *ergo* wycenę akcji/udziałów ustępującego wspólnika; (d) zasada wyjaśnienia przez biegłego wybranych metod, a jeśli był ich kilka, przypisania im wagi (przy metodzie średniej-ważonej), tak, aby była możliwa weryfikacja przyjętych założeń w danym spornym przypadku.

- Prawa udziałowe stanowią przedmiot ochrony konstytucyjnej – są objęte gwarancjami prawa własności (art. 21, art. 64 Konstytucji RP), a także gwarancjami wynikającymi z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (art. 1 Protokołu Nr 1 do EKPC). Ochrona ta nie ma jednak charakteru absolutnego: nie obejmuje ona bowiem w każdym przypadku trwałości członkostwa korporacyjnego (niem. *Bestandsschutz*). W sytuacjach, w których porządek prawny aprobejuje ingerencję w trwałość członkostwa, ochrona konstytucyjna przesuwana się na zachowanie majątkowego substratu, tj. wartości akcji/udziałów (niem. *Vermögensschutz*). Odnosząc te rozróżnienia do fundamentalnych zmian korporacyjnych należy zaobserwować, że wspólnik mniejszościowy nie może z powołaniem na ochronę własności zablokować nawet bardzo daleko idących zmian w sferze swojej pozycji korporacyjnej, może jednak domagać się słusznego wynagrodzenia, jeśli zdecyduje się na skorzystanie z *iuris dissidentium*. Godziwość tego wynagrodzenia jest przedmiotem gwarancji konstytucyjnej (prawo własności).
- Obecna regulacja ustawowa, w zakresie, w jakim wyłącza środek odwoławczy od orzeczenia sądu rejestrowego zapadłego w sporze na tle wysokości spłaty ustępujących wspólników (art. 312 § 8 zd. 2 w zw. z art. 417 § 1 zd. 3 KSH) jest sprzeczna z art. 45 w zw. z art. 176 § 1 Konstytucji RP, który gwarantuje instancyjność postępowania.

(b) Wnioski de lege ferenda

- Celowym jest przeprowadzenie rekodyfikacji *iurum dissidentium* w prawie polskim. Rekodyfikacja powinna doprowadzić do zerwania z obecnym partykularyzmem regulacji poszczególnych *iurum dissidentium* i doprowadzić do ich ujednolicenia.
- Przy ewaluacji i rewizji katalogu przyczyn uzasadniających powstanie *iuris dissidentium* należy skorzystać z wyników badań prawno-porównawczych. W szczególności godne rozważenia byłoby poddanie specjalnemu trybowi obejmującemu prawo ustąpienia uchwał mających za przedmiot: (a) wprowadzenie do umowy/statutu spółki zapisu na sąd polubowny (klauzula arbitrażowa); (b) modyfikację zasad zbywalności akcji/udziałów (wprowadzenie albo eliminacja ograniczeń zbywalności); (c) ustanowienie limitów wykonywania

praw głosów (*voting cap*), bądź posiadania akcji/udziałów (*ownership ceiling*); (d) zmianę celu spółki (*causa finalis*). Ta ostatnia zmiana już obecnie powinna być uznawana za podlegającą trybowi obejmującemu *ius dissidentium* (art. 416, 417 KSH *a fortiori*), pożądane byłoby jednak wprowadzenie w tej mierze większej pewności prawnej.

- Ze względu na zidentyfikowany związek *ius dissidentium* z prawem głosu oraz uznanie trybu obejmującego przyznanie *ius dissidentium* za tryb *quasi*-konsensualny, celowe jest wprowadzenie do ustawy ogólnej klauzuli uprawniającej do zastosowania trybu *quasi*-konsensualnego zawsze, ilekroć w innym przypadku wymagany by był (lub mógłby być wymagany) tryb konsensualny (jednomyślność). Innymi słowy chodziłoby o ustawowe usankcjonowanie specjalnego trybu z *iure dissidentium* jako „przełamującego” prawo weta w każdej sytuacji, w której ustawa wymagałaby jednomyślności, zwłaszcza w wypadku tzw. niepisanych wymogów jednomyślności. W przypadkach, w których obecnie uznane jest obowiązywanie zasady jednomyślności, oznaczałoby to uelastycznienie procesu decyzyjnego. Z kolei w tych przypadkach, gdzie zachodzi spór co do tego, czy obowiązujący jest „zwykły” tryb większości kwalifikowanej, czy też konieczne jest uzyskanie jednomyślności, wprowadzenie *expressis verbis* przez ustawę możliwości zastosowania trybu *quasi*-konsensualnego (tryb z *iure dissidentium*) pozwalałoby na wyeliminowanie zachodzącego obecnie stanu niepewności prawnej.
- W zależności od przyjętego modelu zgrupowań spółek i reform w tym zakresie, godne rozważenia byłoby także wprowadzenie *iurum dissidentium*, bądź innych praw wyjścia, dla wspólników mniejszościowych spółki zależnej w zgrupowaniu spółek, przynajmniej wówczas, kiedy podlega ona wiążącym instrukcjom spółki dominującej i realizuje interes zgrupowania (jednolite kierownictwo koncernowe). Źródłem inspiracji mogłyby być w tej mierze rozwiązania włoskie (por. art. 2497-*quater* CC).
- Niezależnie od rewizji katalogu przyczyn uzasadniających *ius dissidentium*, w samej ustawie, a przynajmniej w materiałach ustawowych (uzasadnieniu projektu ustawy), rzutujących na wykładnię historyczną i systemową nowego prawa, powinno znaleźć się wyraźne opowiedzenie się za konsekwencjonalistyczną konstrukcją *iurum dissidentium*, tj. ich przyznaniem również wówczas, kiedy do określonej fundamentalnej zmiany rodzącej *ius dissidentium* dochodzi nie na skutek prostej zmiany umowy/statutu spółki, ale niejako pośrednio, w szczególności w związku z przejęciem przez inną spółkę (tzw. przejęcie przekształcające). Inspiracją dla rozwiązania ustawowego mogłyby być wzorce niemieckie, inspiracją zaś dla rozwiązania doktrynalnego (uznanie w drodze wykładni systemowej) – wzorce włoskie.
- Spory o ustalenie wysokości spłaty, tj. wynagrodzenia należnego ustępującym wspólnikom (cena odkupu) powinny być poddane specjalnej procedurze wycenowej.

- Na marginesie warto odnotować także pilną potrzebę ustawowego uregulowania prawa wspólnika sp. z o.o. do wyjścia ze spółki z ważnych powodów. Prawo to powinno być realizowane w trybie żądania skierowanego do sądu. Możliwe źródła inspiracji to zwłaszcza rozwiązania szwajcarskie (art. 822 OR) i holenderskie (art. 2:343 BW).

3. Wskazanie, w jakim obszarze osiągnięcie naukowe stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych, w dyscyplinie – prawo

Prawa wyjścia należą do materii stosunkowo słabo rozpoznanej w nauce polskiego prawa spółek. Większość autorów nie wyodrębnia osobnej kategorii praw wyjścia, ci zaś, którzy to czynią, nie próbują zazwyczaj umiejscawiać ich w szerszym kontekście systemowym. Co więcej, owi nieliczni autorzy, którzy skupiają się na przynajmniej niektórych prawach wyjścia, zazwyczaj nie niuansują ich natury, co skutkuje „wrzucaniem do jednego worka” różnych, odmiennych od siebie rozwiązań ustawowych i koncepcyjnych.

Na tym tle przedkładana rozprawa jest pierwszym tego rodzaju opracowaniem w literaturze polskiej. Praca jest pod wieloma względami pionierska, w niektórych aspektach także w ujęciu międzynarodowym – zaprezentowane ujęcie monograficzne nie ma bowiem swojego pierwowzoru również w piśmiennictwie obcym – istniejące monografie, zwłaszcza niemieckie i hiszpańskie, wykazują jedynie częściowe podobieństwo konstrukcyjne.

Istotną kontrybucją do istniejącego stanu wiedzy są rozważania nad dogmatyką i prakseologią korporacyjnego *modi decidendi* w spółkach kapitałowych. Bardzo szeroko zakreślone zostały także studia prawnoporównawcze – nie są one przy tym ograniczone do wyodrębnionego rozdziału, ale towarzyszą głównemu nurtowi wywodu na przestrzeni całego studium. Pionierskie są także badania nad zastosowaniem klauzuli *rebus sic stantibus* do stosunków korporacyjnych oraz nad źródłami niektórych rozwiązań prawa spółek w – pozornie zupełnie odległych – zasadach i instytucjach prawa prywatnego. Novum, przynajmniej na gruncie polskiej nauki prawa spółek, stanowi także bardzo szerokie wykorzystanie ekonomicznej analizy prawa. niespotykana wcześniej w piśmiennictwie polskim jest również intensywność badań konstytucyjnoprawnych nad prawem spółek.

IV. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych – aktywność naukowo-badawcza po uzyskaniu stopnia doktora

Głównym obszarem mojej działalności naukowej jest prawo spółek. W ten obszar wpisuje się wskazane wyżej (*vide* punkt III) osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 Ustawy. Również w ramach tegoż obszaru prowadziłem badania i przejawiałem aktywność naukową, która na kilku dalszych niwach stanowi znaczący wkład w istniejący stan wiedzy, a w niektórych przypadkach pozwala na przypisanie jej istotnej rangi międzynarodowej. Należy wyróżnić tutaj następujące podobszary szerszego obszaru, jakie stanowi prawo spółek: (1) europejskie prawo spółek; (2) przymusowy wykup akcji; (3) reżim kapitałowy i ochrona wierzycieli spółek kapitałowych; (4) obowiązki zarządu w związku ze zmianami kapitałowymi, zwłaszcza w ramach kapitału docelowego;

(5) zaskarżanie uchwał korporacyjnych, zwłaszcza uchwał zgromadzeń wspólników oraz walnych zgromadzeń akcjonariuszy spółek kapitałowych; (6) problematyka prawa poboru w spółce akcyjnej; (7) metodologia reformy i modernizacja prawa prywatnego, zwłaszcza prawa spółek, państw przechodzących transformację gospodarczą i ustrojową.

Badaną przeze mnie problematyką, która wykazuje silny związek z prawem spółek jest także (8) zagadnienie partycypacji finansowej pracowników (ang. *employee financial participation*), w tym tzw. akcjonariatu pracowniczego.

Inne obszary mojej działalności naukowo-badawczej obejmują następujące kwestie: (9) prawo o stowarzyszeniach; (10) edukacja prawnicza; (11) konstytucyjnoprawne problemy reformy systemu emerytalnego; (12) prawno-instytucjonalne uwarunkowania kryzysu finansowego w Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem euroobligacji jako jednego z możliwych środków naprawczych. Dodatkowo moja aktywność naukowa skupia się także na (13) zagadnieniach historycznoprawnych prawa handlowego w Polsce oraz postaci Prof. Maurycego Allerhanda. Mój dorobek naukowy obejmuje także (14) kontrybucje krajowe i międzynarodowe w innych obszarach nauk prawnych.

Ocena bibliometryczna mojego dorobku dokonana na podstawie powszechnie stosowanej bazy *google scholar* plasuje mnie w czołówce polskich naukowców-prawników młodego pokolenia (index Hirscha=3, rezultat z 7 stycznia 2016 r. wygenerowany przy użyciu Harzing's Publish or Perish).

Author impact analysis - Perform a citation analysis for one or more authors						
Author's name:	Arkadiusz Radwan					
Exclude these authors:						
Year of publication between:	0	and:	0			
Data source:	Google Scholar					
Results						
Papers:	13	Cites/paper:	1.77	h-index:	3	Arkadiusz Radwan: all Query date: 2016-01-07 Papers: 13 Citations: 23 Years: 13
Citations:	23	Cites/author:	22.00	g-index:	4	
Years:	13	Papers/author:	11.00	hI,norm:	3	
Cites/year:	1.77	Authors/paper:	1.31	hI,annual:	0.23	

1. Europejskie prawo spółek

Istotnym obszarem mojej pracy naukowej jest europejskie prawo spółek.

Moja aktywność na tym obszarze obejmuje (i) prace konsultacyjno-doradcze i prace legislacyjne w ponadnarodowych gremiach eksperckich; (ii) wystąpienia (referaty, koreferaty, prezentacje bądź udziały w sesjach dyskusyjnych) na międzynarodowych i zagranicznych konferencjach i seminariach naukowych; (iii) publikacje w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych; (iv) udział w radach programowych międzynarodowych czasopism, serii wydawniczych i organizacji poświęconych europejskiemu prawu spółek.

(i) Prace konsultacyjno-doradcze i prace legislacyjne w ponadnarodowych gremiach eksperckich powołanych do prac nad reformą europejskiego prawa spółek

(a) Członkostwo i prace w Informal Company Law Expert Group (ICLEG)

Od maja 2014 r. jestem członkiem *Informal Company Law Expert Group* (ICLEG). ICLEG stanowi ciało doradcze Komisji Europejskiej, powołane przez Komisję Europejską na trzyletnią kadencję. Wśród 14 członków grupy jest po dwóch przedstawicieli Niemiec, Wielkiej Brytanii i Holandii oraz po jednym przedstawicielu Austrii, Danii, Francji, Hiszpanii, Irlandii, Litwy, Polski i Włoch. Jest to grupa wysokiego szczebla o profilu „profesorskim”, skupiająca przede wszystkim wiodących naukowców z wymienionych państw członkowskich. ICLEG doradza Komisji Europejskiej w dziedzinie prawa spółek i pracuje nad nowymi inicjatywami legislacyjnymi w tym obszarze, w szczególności w dziedzinie fuzji i podziałów transgranicznych, prawa koncernowego (grup spółek), digitalizacji w prawie spółek, transgranicznego przeniesienia siedziby i udziału pracowników w zarządzaniu spółką. Pełen skład grupy oraz informacja o jej mandacie zostały ogłoszone na stronach Komisji Europejskiej: <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=3036>. Jestem najmłodszym członkiem ICLEG i jednym z dwóch jedynie przedstawicieli dawnego bloku wschodniego.

(b) Praca nad projektem nowej dyrektywy o europejskiej spółce jednoosobowej

W roku 2013 pracowałem nad projektem nowej dyrektywy o europejskiej spółce jednoosobowej. Prace nad projektem zostały podjęte przez międzynarodowy zespół ekspertów bazujący na dawnej tzw. Grupie Refleksji (*Reflection Group*) poszerzonej o Prof. Petera Hommelhoffa oraz moją osobę. Owocem prac tego zespołu był pierwszy projekt dyrektywy, wraz z projektem wzorcowej umowy spółki. Oba dokumenty zostały przedłożone Komisji Europejskiej dn. 22 lipca 2013 r. jako tzw. „projekt z inicjatywy własnej” (*own initiative project*), który stał się przedmiotem dalszych prac Komisji Europejskiej. Na tej podstawie Komisja przyjęła i ogłosiła projekt z dn. 9 kwietnia 2014 r., który następnie, po licznych zmianach, został przyjęty przez Radę Europejską w dn. 28 maja 2015 r. Na obecnym etapie projekt jest przedmiotem prac Parlamentu Europejskiego. Mój wkład na pierwszym z wymienionych etapów obejmował pracę nad tekstem obu dokumentów, tj. samej dyrektywy jak i załącznika (wzorcowej umowy spółki). W ramach prac nad projektem dyrektywy uczestniczyłem w spotkaniach roboczych w Brukseli i w Luksemburgu.

(c) Udział w studium zleconym przez Komisję Europejską na temat proporcjonalności między własnością a kontrolą (one-share, one-vote)

W latach 2006-2007 uczestniczyłem jako ekspert w zleconych przez Komisję Europejską pracach badawczych nad zagadnieniem proporcjonalności między własnością a kontrolą w spółkach publicznych („jedna akcja – jeden głos”). W ramach tego badania byłem członkiem (jako jedyny Polak) tzw. Legal Scholars Network, grupy naukowców pracującej pod przewodnictwem Prof. Luca Enriques (obecnie Uniwersytet Oksfordzki). Zadaniem rzeczonyj grupy, w ramach której pracowałem, była ewaluacja obszernego studium przygotowanego dla Komisji Europejskiej. Studium zostało opublikowane 18 maja 2007 r., a mój wkład jest odnotowany poprzez imienne wskazanie w ramach podziękowań (*Acknowledgements*), zarówno w skróconej, jak i w pełnej wersji raportu, figurują także

jako recenzent części dotyczącej prawa polskiego (Comparative Legal Study, Exhibit C - Legal study for each jurisdiction, Part II).

(d) Doradztwo dla Parlamentu Europejskiego (Komitet Prawny JURI)

W latach 2010-2014 byłem szefem konsorcjum ośrodków naukowych i form doradczych (Centrum C-Law.org, Instytut Państwa i Prawa Czeskiej Akademii Nauk, Wydział Prawa Uniwersytetu w Klużu, Kancelaria KKG) wybranych przez Parlament Europejski do pełnienia funkcji doradczej w zakresie prawa spółek i corporate governance (kontrakt ramowy IP/C/JURI/FWC/2009-064/LOT2). Zadaniem konsorcjum było doradztwo *ad hoc* na rzecz Parlamentu Europejskiego (Komitet Prawny PE – JURI). W ramach mojego zaangażowania eksperckiego pracowałem zwłaszcza nad agendą proponowanych inicjatyw legislacyjnych i innych działań na poziomie UE, którego efektem było opracowanie przeglądu pt. „What initiatives and instruments at EU level could enhance legal certainty in the field of corporate governance?” (Bruksela, maj 2011 r., niepubl.).

(e) Uczestnictwo w wysłuchaniu publicznym, w ramach tzw. Planu Akcji Komisji Europejskiej

W maju 2006 r. byłem uczestnikiem (jako jedyny przedstawiciel nowych państw członkowskich UE) panelu pt. *“Modernisation and simplification of European Company Law”* będącego częścią konferencji-wysłuchania publicznego pt. *“Public Hearing on the Future Priorities for the Action Plan on Company Law and Corporate Governance”* zorganizowanego przez Komisję Europejską, (Bruksela, 3 maja 2006). Konferencja ta była przedsięwzięciem wieńczącym prace nad tzw. Planem Akcji Komisji Europejskiej w zakresie reformy prawa spółek w UE.

(ii) Wystąpienia na międzynarodowych i zagranicznych konferencjach i seminariach naukowych poświęconych europejskiemu prawu spółek

W moim dorobku znajduje się szereg wystąpień na międzynarodowych i zagranicznych sympozjach, konferencjach i seminariach. Wystąpienia te obejmują referaty, koreferaty, bądź udział w sesjach dyskusyjnych. Wiele spośród nich miało miejsce w wiodących w skali europejskiej bądź światowej ośrodkach naukowych, m.in. Uniwersytecie Nowojorskim (NYU), BIICL, EUI, Bucerius Law School). Poniżej prezentuję wybór najistotniejszych wystąpień, które dotyczyły problematyki europejskiego prawa spółek. Pełna lista stanowi Załącznik Nr 6 dni wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

Dn. 4 lutego 2005 r. w Nowym Jorku, na seminarium zorganizowanym w ramach *“Global Law Forum”* na New York University School of Law, wygłosiłem referat naukowy pt. *„Harmonization of Creditor Protection in the European Union: Case Study on the example of the Second Company Law Directive”*. Po trwającym ok 45 min. wykładzie miała miejsce otwarta dyskusja.

Dn. 18 marca 2005 r. w Londynie, na zaproszenie British Institute of International and Comparative Law wygłosiłem wykład przewodni (*keynote*) pt. *„Community or National Corporate Law for Europe from the Point of View of Efficiency, Feasibility and Subsidiarity”*. Forum, na którym wygłosiłem rzeczony wykład, stanowiła zorganizowana przez BIICL konferencja pt. *“New European Company Law and Corporate Governance – The UK and the New Member States”*.

W dniach 28-29 kwietnia 2005 r. uczestniczyłem w konferencji pt. *“Recent Developments in Private International Law and Business Law”* zorganizowanej w Trewirze przez Europäische Rechtsakademie (ERA). W czasie tej konferencji wygłosiłem wykład pt. *„European Company Law after EU Enlargement”*, brałem także udział w charakterze komentatora w panelu dyskusyjnym poświęconym aktualnym tendencjom rozwojowym w europejskim prawie spółek.

Dn. 13 czerwca 2008 r. w Düsseldorfie wygłosiłem referat naukowy pt. *“Die Stellung der Europäischen Privatgesellschaft (SPE) im Wettbewerb der Gesellschaftsrechtsordnungen”*. Mój referat był jednym z punktów konferencji poświęconej europejskiej spółce prywatnej zorganizowanej przez Niemiecką Grupę Roboczą do spraw Europejskiego Prawa Spółek (*Arbeitskreis Europeisches Unternehmensrecht*).

Dn. 30 stycznia 2009 r. we Florencji przedstawiłem referat naukowy pt. *“Company Law Implications of the ECJ Cartesio Judgment”*. Prezentacja miała miejsce na seminarium naukowym zorganizowanym przez Europejski Instytut Uniwersytecki (EUI) – tytuł seminarium: *„Roundtable discussion on the Cartesio judgment of the ECJ: What implications for European company and labour laws?”*.

Dn. 15 listopada 2011 r. w Warszawie byłem gospodarzem panelu (sesji dyskusyjnej) pt. *“What initiatives and instruments could enhance corporate governance in Europe”* stanowiącej część *„XI European Corporate Governance Conference – Corporate Governance: Perennial Issues? New Ideas”* – konferencji europejskiej zorganizowanej przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie w ramach Polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej.

Dn. 25 września 2015 r. byłem uczestnikiem *European Forum on Securities Regulation*, które odbyło się w Hamburgu (Bucerius Law School). Byłem koreferentem do tematu *“Exit, Voice and Loyalty from the Perspective of Shareholder Activism in Corporate Governance”*. Referentem był Prof. Alessio Paces z Uniwersytetu Erasmusa w Rotterdamie.

Oprócz wymienionych aktywności konferencyjnych o charakterze naukowym, warto wskazać również na międzynarodowe aktywności szkoleniowe na niwie europejskiego prawa spółek. Obejmują one zwłaszcza szkolenia dla bułgarskiej Komisji Nadzoru nad Rynkiem Kapitałowym, które prowadziłem w Sofii w dn. 24-29 września 2007 r. w ramach umowy twinningowej (Program Phare). Szkolenie objęło wykłady z dwóch tematów: *“Action Plan on Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the EU”* oraz *“Codes of best practices for public companies – rationale, importance, enforcement”*.

(iii) Publikacje w czasopismach międzynarodowych i krajowych poświęcone europejskiemu prawu spółek

Moja aktywność w obszarze europejskiego prawa spółek obejmuje szereg publikacji krajowych i zagranicznych. Do najważniejszych (pełna lista w Załączniku Nr 5) zaliczam:

Opublikowane na łamach *„European Business Law Review”* (Kluwer Law International) artykuły pt:

- *“25 thoughts on European Company Law in the EU of 25”* (EBLR, Volume 17, 2006, Issue 4, s. 1169-1179)
  - w którym omawiam perspektywy dalszej harmonizacji prawa spółek w UE po rozszerzeniu z maja 2004 r. o 10 nowych państw członkowskich, z uwzględnieniem

wpływu *Acquis* na prawo spółek w nowych państwach członkowskich, w szczególności państwach post-socjalistycznych.

- *“European Private Company and the Regulatory Landscape in the EU – An Introductory Note”* (EBLR, Volume 18, 2007, Issue 4, s. 769-771) i *“European Private Company – a view from the New Europe”* (Position of the “Expert Group 10+”), (EBLR, Volume 18, 2007, Issue 4, s. 772-779)
  - w których zajmuję się analizą modelu legislacyjnego europejskiej spółki prywatnej i jej znaczenia dla procesu nie tylko ujednoczenia, ale także harmonizacji prawa spółek w Europie poprzez możliwe skutki pośrednie (*spill-overs*) dla reform krajowego prawa spółek.

Na łamach „European Company Law” (Kluwer Law International) opublikowałem artykuł pt.

- *“Reforming Corporate Governance for turbulent times: financial crisis, sovereign debt crisis and News Corp. scandal – perpetual endeavours and new challenges”* (EUCL, Volume 9, 2012, Issue 05, s. 260-262)
  - w którym analizuję agendę reform prawa spółek w UE w kontekście zmian wywołanych kryzysem na rynku finansowym, kryzysem zadłużenia w UE oraz skandalami korporacyjnymi.

Europejskiemu prawu spółek poświęciłem także kilka opracowań opublikowanych w czasopiśmie krajowych.

Pierwsze z nich, opublikowane w dwóch częściach na łamach „Edukacji Prawniczej” miało charakter przeglądowy:

- *“Prawo spółek á la européenne”*, cz. I, EP, Nr 11/2004, s. 40-44; cz. II, EP, Nr 12/2004, s. 28-30).

Pozostałe dotyczyły zarówno wybranych materii europejskiego prawa spółek, jak i samego procesu europeizacji prawa spółek. Należy przy tym wskazać na następujące publikacje:

- *“Europejskie prawo spółek w dobie demokratyzacji – uwagi w kontekście „publicznego wysłuchania” oraz debaty na temat priorytetów reformy i planu działań Komisji Europejskiej”*, Czasopismo Kwartalne Całego Prawa Handlowego, Upadłościowego oraz Rynku Kapitałowego (HUK), Nr 2/2007, s. 97-101.
- *“Better regulation dla biznesu w UE: rewizja *acquis* w dziedzinach prawa spółek, księgowości i audytu”*, Przegląd Corporate Governance, Nr 4/2007, s. 142-144.
- *“e-Akcjonariusz, czyli jak Dyrektywa o prawach akcjonariuszy zmienia ład korporacyjny w Europie”*, miesięcznik "Rynek Kapitałowy", Nr 12/2008, s. 84-86, (wspólnie z K. Nowakiem).

(iv)   Udział w radach programowych międzynarodowych czasopism, serii wydawniczych i organizacji poświęconych europejskiemu prawu spółek

Od 2015 r. jestem członkiem rady programowej dwumiesięcznika pt. „European Company Law” wydawanego przez Kluwer Law International. Czasopismo jest poświęcone europejskiemu prawu spółek, zarówno w ujęciu prawa UE jak i porównawczego prawa spółek państw członkowskich UE.

Również od 2015 r. jestem członkiem rady programowej książkowej serii wydawniczej „European Company Law” (Kluwer Law International).

Od 2014 r. jestem członkiem Rady Doradczej (*Advisory Board*) Centrum Europejskiego Prawa Spółek (*Center for European Company Law – CECL*) ośrodka zrzeszającego Uniwersytety w Lejdzie, Utrechcie, Maastricht, Uppsali, Rzymie (LUISS) oraz Instytut Allerhanda.

Od 2004 r. jestem Dyrektorem Centrum C-Law.org (*European Center for Comparative Commercial and Company Law*), sieci współpracy zorganizowanej w formie stowarzyszenia poświęconego prawu spółek i prawu handlowemu, głównie w państwach członkowskich, które przystąpiły do UE w 2004 r.

W 2007 r. byłem przewodniczącym powołanej *ad hoc* grupy “Expert Group 10+” zrzeszającej ekspertów prawa spółek z nowych państw członkowskich UE dla zajmowania stanowiska w konsultacjach aktów prawnych dotyczących europejskiego prawa spółek przygotowywanych przez Komisję Europejską. Grupa ta przygotowała stanowisko publiczne w sprawie projektu dyrektywy o europejskiej spółce prywatnej (stanowisko z dn. 31 marca 2006 r. do konsultacji publicznych Komisji Europejskiej – Ref. IP/05/1639).

2. Przymusowy wykup akcji

Istotne miejsce w moich badaniach zajmowała problematyka przymusowego wykupu akcji (*squeeze-out*). Moje zainteresowanie tym zagadnieniem sięga studiów LLM na Uniwersytecie Fryderyka Schillera w Jenie, które zakończyłem pracą magisterską pt. “*Die Squeeze-out-Einführung vor dem Hintergrund der wirtschaftlichen, rechtspolitischen und rechtsvergleichenden Analyse*” (Jena 2001, objętość 130 str., niepubl). W późniejszym okresie kontynuowałem prace badawcze dotyczące przymusowego wykupu akcji, co zaowocowało dwoma opracowaniami opublikowanymi jeszcze przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora nauk prawnych:

- (i) “Przymusowy wykup akcji drobnych akcjonariuszy w prawie brytyjskim na tle k.s.h.”, Przegląd Prawa Handlowego, Nr 1/2003, s. 41-48
- (ii) “Squeeze-out? Tak!, ale nie tak - kilka uwag na temat planowanej nowelizacji art. 418 k.s.h.”, Prawo Spółek, Nr 4/2003, s. 48-54

Do dnia dzisiejszego obie te publikacje są często cytowane w krajowej literaturze przedmiotu.

Po doktoracie prowadziłem dalsze badania nad omawianą instytucją, na podstawie których opublikowałem kolejne artykuły:

- (iii) “Regulacja przymusowego wykupu akcji - uwagi *de lege ferenda*”, Monitor Prawniczy, Nr 11/2003, s. 500-505
- (iv) “Aktualna i przyszła regulacja przymusowego wykupu akcji drobnych akcjonariuszy w polskim i europejskim prawie spółek”, Przegląd Legislacyjny, Nr 6/2003, s. 29-56

Zwłaszcza artykuł ogłoszony na łamach Przeglądu Legislacyjnego uważam za szczególnie wartościowy, gdyż opiera się on na szeroko zakrojonych, pogłębionych badaniach prawnoporównawczych oraz historycznoprawnych (w zakresie genezy i ewolucji podejścia do przymusowego wykupu w toku rozwoju europejskiego prawa spółek) i traktuje zarówno o prawie wspólnotowym, jak i o europejskim prawie porównawczym odnoszącym się do przymusowego wykupu akcji.

Po głośnym orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego w przedmiocie konstytucyjności *squeeze-out* (wyrok z 21 czerwca 2005 r., P 25/02), opublikowałem kolejny artykuły:

- (v) *“Przymusowy wykup akcji drobnych akcjonariuszy w świetle stanowiska Trybunału Konstytucyjnego”* [w:] *„Kodeks spółek handlowych po 5 latach”*, Wrocław 2006, s. 574-593.

- artykuł ten, będący pokłosiem V. Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Handlowego (Wrocław, 25-27.09.2005 r.), na którym wygłosiłem referat o tożsamym tytule, stanowi krytyczne omówienie orzeczenia interpretacyjnego TK. W artykule wykorzystuję m.in. narzędzia ekonomicznej analizy prawa.

Nieco później opublikowałem krótszy artykuł o charakterze glosatorskim:

- (vi) *“Przymusowy wykup akcji czyli wycisk albo squeeze-out. Przepisy kodeksu spółek handlowych w ocenie Trybunału Konstytucyjnego”*, Rzeczpospolita z dn. 12 kwietnia 2006, s. C4.

3. Reżim kapitałowy i ochrona wierzycieli spółek kapitałowych

W kręgu moich zainteresowań znajdują się zagadnienia dotyczące reżimu kapitałowego i ochrony wierzycieli spółek kapitałowych. Byłem jednym z pierwszych autorów, którzy w swoich pracach badawczych podjęli się krytyki reżimu opartego na tradycyjnym modelu kapitału zakładowego. Wyniki moich prac ogłosiłem w 2005 r. w obszernym opracowaniu pt. *“Sens i nonsens kapitału zakładowego – przyczynek do ekonomicznej analizy ochrony wierzycieli spółek kapitałowych”* [w:] M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka (red.), *„Europejskie prawo spółek, tom II: Instytucje prawne dyrektywy kapitałowej, cz. 2”*, wyd. Zakamycze, Kraków 2005, s. 23-100. W opracowaniu tym poddałem krytyce efektywność tradycyjnego modelu, z uwzględnieniem szerszego kontekstu, obejmującego m.in. zmiany w rachunkowości, wzrost znaczenia rynku kapitałowego w finansowaniu spółek (*equity*) a także coraz większą dostępność badań empirycznych, ujawniających nikły stopień zaspokojenia wierzycieli spółek funkcjonujących w tradycyjnym ustroju kapitałowym. Badałem także perspektywę różnych kategorii wierzycieli i znaczenie kapitału zakładowego dla ochrony ich interesów. Osobne rozważania poświęciłem zagadnieniom uwarunkowań lokalnych, tzw. zależności od ścieżki (ang. *path-dependence*) jako czynnika warunkującego skuteczność ewentualnej reformy.

W okresie prac nad wskazanym artykułem, który przypadł na czas okres mojego pobytu na Uniwersytecie Nowojorskim, wygłosiłem także wspomniany już wyżej (*vide* punkt IV.1.(ii) wyżej) referat naukowy ukazujący problematykę ochrony wierzycieli w kontekście harmonizacji w UE – tytuł referatu: *„Harmonization of Creditor Protection in the European Union: Case Study on the example of the Second Company Law Directive”* (New York University School of Law, dn. 4 lutego 2005).

W skromniejszym zakresie moje koncepcje odnoszące się do kapitału zakładowego jako środka ochrony wierzycieli przedstawiałem także w czasie dyskusji w ramach sesji plenarnej otwierającej V Zjazd Katedr Prawa Handlowego we Wrocławiu (25.09.2005 r.). Moja kontrybucja została utrwalona w zapisie audiowizualnym Zjazdu (udostępnionym publicznie w sieci Internet).

Problematyka kapitału zakładowego pozostała w obrębie moich zainteresowań także w późniejszym okresie. Należy odnotować dwie krótsze publikacje, a mianowicie: artykuł *„Gra o tron, czyli o filozofii sporu wokół kapitału zakładowego”*, który ukazał się na łamach „Rzeczpospolitej” z dn. 31

października 2013 r, str. C7, oraz będący jego rozszerzoną wersją artykuł *“Ustrój finansowy Sp. z o.o. - remont kapitałny czy konserwacja zabytków?”*, opublikowany dn. 6 listopada 2013 r. na portalu korporacyjnie.pl <<http://korporacyjnie.pl/ustroj-finansowy-spolki-z-o-o-remont-kapitalny-czy-konserwacja-zabytkow>>.

4. Obowiązki zarządu w związku ze zmianami kapitałowymi, zwłaszcza w ramach kapitału docelowego

Osobny, dający się wyróżnić obszar moich badań, stanowi rola ustrojowa i obowiązki prawne zarządu spółki akcyjnej w związku ze zmianami kapitałowymi. Badania te stanowią rozwinięcie moich wstępnych ustaleń, które poczyniłem przy okazji pracy nad dysertacją doktorską. W późniejszym okresie opublikowałem dwa kolejne artykuły.

Istotniejszy z nich ogłosiłem na łamach Kwartalnika Prawa Prywatnego w 2005 r.

- *“Obowiązki informacyjne zarządu a ochrona akcjonariuszy w związku z uchwaleniem i wykorzystaniem kapitału docelowego”*, Kwartalnik Prawa Prywatnego, Nr 1/2005, s. 217-257.
  - Artykuł stanowi obszerne studium, w którego centrum znajduje się problem ochrony akcjonariuszy, zwłaszcza akcjonariuszy mniejszościowych, w związku z przeniesieniem na zarząd kompetencji do zmian kapitałowych, w tym możliwości kształtowania przyszłej struktury akcjonariatu. Artykuł wychodzi od danych statystycznych dotyczących rozpowszechnienia kapitału docelowego w realiach funkcjonowania spółek akcyjnych, zwłaszcza publicznych, przez co pokazuje, że w praktyce dochodzi do odwrócenia normatywnej relacji zasada-wyjątek, wedle której zachowanie wyłącznej kompetencji walnego zgromadzenia do dokonywania zmian kapitałowych miałyby być zasadą, a umocowanie doń zarządu wyjątkiem. W dalszej kolejności badaniu poddane zostały obowiązki informacyjne zarządu w związku z uchwaleniem i wykorzystaniem kapitału docelowego na tle prawa akcjonariuszy do informacji oraz na tle obowiązków informacyjnych wynikających z prawa rynku kapitałowego. Osobno zbadałem problem wpływu deficytów w zakresie uczynienia zadość obowiązkowi informacyjnym na wynik materialnej kontroli uchwał walnego zgromadzenia. Najważniejsze konkluzje dotyczą postulatu konwergencji w zakresie poziomu ochrony prawnej między uchwałami podejmowanymi przez zarząd a uchwałami podejmowanymi przez walne zgromadzenie, co powinno być osiągnięte poprzez skupienie się nie na etapie uchwalania kapitału docelowego, tj. udzielenia autoryzacji zarządowi, ale na etapie skorzystania przez zarząd z uprawnienia do podwyższenia kapitału.

Drugi, wcześniejszy artykuł, dotyczący obowiązków zarządu przy zmianach kapitałowych ogłosiłem na łamach dwumiesięcznika Radca Prawny:

- *“Funkcje i treść obowiązku zarządu do przedłożenia opinii w związku z wyłączeniem prawa poboru (art. 433 § 2 zd. 4 k.s.h.)”*, Radca Prawny, Nr 6/2003, s. 68-77).
  - Artykuł ten dotyczył węższej ujętej problematyki obowiązków informacyjnych zarządu w związku z wyłączeniem prawa poboru.

5. Zaskarżanie uchwał korporacyjnych, zwłaszcza uchwał zgromadzeń wspólników oraz walnych zgromadzeń akcjonariuszy spółek kapitałowych

W obszarze moich zainteresowań badawczych znalazła się także problematyka zaskarżania uchwał korporacyjnych, zwłaszcza uchwał zgromadzeń wspólników oraz walnych zgromadzeń akcjonariuszy spółek kapitałowych. Temat ten jest jednym z istotniejszych praktycznie zagadnień prawa spółek, szeroko opisywanym w literaturze polskiej. Moja kontrybucja polegała na skupieniu się na mniej dyskutowanych aspektach tej problematyki, mianowicie na zagadnieniach prawnoporównawczych i prawnoekonomicznych. Mój dorobek stanowi jedna obszerna publikacja oraz kilka wystąpień konferencyjnych bądź seminaryjnych.

W 2009 r. opublikowałem (we współautorstwie z Ł. Gorywodą) obszerny artykuł pt.

- *“Zaskarżanie uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Reformy w Europie i wnioski dla polskiego ustawodawcy”*, Kwartalnik Prawa Prywatnego, Nr 2/2009, s. 437-493.

Wcześniej miałem sposobność wygłoszenia referatów na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych, spośród których na odnotowanie zasługują następujące:

- (i) referat pt. *„Skargi akcjonariuszy”* na konferencji *„Ład Korporacyjny w Polsce i Europie – stan obecny i perspektywy”* zorganizowanej przez Centrum C-Law.org we współpracy z Giełdą Papierów Wartościowych w Warszawie (Warszawa, GPW, Sala Notowań, 19 października 2006);
- (ii) referat naukowy pt. *“To sue or not to sue – Shakespearean dilemmas in modern corporate litigation”* w ramach serii wykładów (*Vortragsreihe*) w Instytucie Ekonomicznej Analizy Prawa Uniwersytetu w Hamburgu (*Institut für Recht und Ökonomik, Universität Hamburg*, 5 kwietnia 2007);
- (iii) referat naukowy pt. *“Aktionärsklagen - rechtsvergleichender Überblick und ökonomische Betrachtung”* na II Konferencji Forum der Rechtswissenschaften pt. *„Europäisches Gesellschaftsrecht: Erfahrung der Harmonisierung in Polen, Österreich und Deutschland”* (Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 11 maja 2007);
- (iv) referat naukowy pt. *“To sue or not to sue? Shareholders' actions to set aside resolutions of the General Meeting - economic analysis and recent reforms in Europe”* podczas konferencji zorganizowanej przez Uniwersytet w Oslo pt. *„The Nordic Company Law Seminar”* (Oslo, 3 września 2008).

6. Problematyka prawa poboru w spółce akcyjnej

Materia prawa poboru znajdowała się w obszarze moich zainteresowań jeszcze w okresie studiów prawniczych na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz Uniwersytecie Fryderyka Schillera w Jenie, a kulminacją moich prac badawczych było przygotowanie i obronienie poświęconej temu zagadnieniu dysertacji doktorskiej (obrona 31 marca 2003 r.).

Rozprawa doktorska stała się podstawą – po stosownych aktualizacjach, uzupełnieniach i opracowaniu redakcyjnym – do monograficznej publikacji książkowej pt.:

- *„Prawo poboru w spółce akcyjnej”*, Wydawnictwo C.H. Beck (seria „Prawo Gospodarcze i Handlowe”), Warszawa 2004, ISBN: 83-7387-188-8, objętość: 553 + LX str.

- publikacja ta do chwili obecnej stanowi podstawowe opracowanie monograficzne problematyki prawa poboru w literaturze polskiej.

Po doktoracie opublikowałem dalsze artykuły poświęcone różnym aspektom prawa poboru. Część z nich stanowiła reakcję na wyrażone w późniejszym okresie poglądy doktryny i orzecznictwa. Wymienić należy tutaj następujące artykuły:

- *“Funkcje i treść obowiązku zarządu do przedłożenia opinii w związku z wyłączeniem prawa poboru (art. 433 § 2 zd. 4 k.s.h.)”*, Radca Prawny, Nr 6/2003, s. 68-77 (artykuł mający także znaczenie dla problematyki roli zarządu w zakresie zmian kapitałowych w spółce akcyjnej – *vide* punkt IV.4 wyżej);
- *“Źródła i granice dopuszczalności ograniczeń zbywalności prawa poboru akcji w obrocie prywatnym”*, Prawo Spółek, Nr 5/2007, s. 2-10;
- *“Komu i co wolno w sprawie ograniczenia prawa poboru akcji? - komentarzy krytyczny do wyroku Sądu Najwyższego z 8.9.2006 r. (II CSK 92/06) i zarazem komentarz do orzeczeń instancji przedkasacyjnych”*, Monitor Prawniczy, nr 11/2007, s. 629-634.

7. Metodologia reformy i modernizacja prawa prywatnego, zwłaszcza prawa spółek, państw transformacji gospodarczej i ustrojowej

Istotny obszar moich badań i mojej aktywności naukowej, również w wymiarze międzynarodowym, stanowi problematyka metodologii reformy oraz modernizacji prawa prywatnego krajów transformacji gospodarczej i ustrojowej. Praca ta obejmuje w szczególności, choć nie wyłącznie, procesy dostosowawcze prawa spółek do *Acquis Communautaire* w związku ze stowarzyszeniem bądź akcesją nowych państw do Unii Europejskiej. Istotny element w tych badaniach stanowią studia porównawcze i problematyka tzw. transplantów prawnych (ang. *legal transplants*).

Moje zainteresowanie tym zagadnieniem sięga jeszcze czasów studenckich. Wówczas już (w języku niemieckim) przygotowałem pierwszą pracę poświęconą reformom prawa zabezpieczeń na ruchomościach na Węgrzech i w Republice Czeskiej: *“Mobiliarsicherheiten in Mittel- und Osteuropa - Ungarn und Tschechische Republik”* (Lipsk 2000 r.), opracowanie powstało jako praca seminaryjna, opublikowana następnie na stronach internetowych Instytutu Niemieckiego i Międzynarodowego Prawa Bankowego i Rynku Kapitałowego Uniwersytetu Lipskiego (*Institut für Deutsches und Internationales Bank- und Kapitalmarktrecht, Universität Leipzig*, praca dostępna pod adresem: <<http://www.uni-leipzig.de/bankinstitut/files/dokumente/2000-07-14-03.pdf>>.

Moje badania nad reformą prawa prywatnego kontynuowałem i zintensyfikowałem na dojrzałym już etapie mojej pracy naukowej. Należy przy tym wyróżnić trzy nurty: (i) uwarunkowania reformy polskiego prawa spółek w kontekście jego modernizacji i harmonizacji z prawem UE, ze szczególnym uwzględnieniem transplantów prawnych; (ii) europeizacja prawa spółek, rachunkowości, audytu oraz niektórych innych obszarów prawa na Ukrainie; (iii) reformy regulacji dotyczących nadzoru nad spółkami z udziałem skarbu państwa w Chinach.

(i) Uwarunkowania reformy polskiego prawa spółek w kontekście jego modernizacji i harmonizacji z prawem UE, ze szczególnym uwzględnieniem transplamtów prawnych

Pierwszy nurt to badania nad uwarunkowaniami reformy polskiego prawa spółek w kontekście jego modernizacji i harmonizacji z prawem UE. Należy tutaj odnotować publikację napisaną wspólnie z Prof. UJ dr hab. Krzysztofem Oplustilem pt. *“Company Law in Poland: Between Autonomous Development and Legal Transplants”* [w:] Ch. Jessel-Holst, R. Kulms, A. Trunk (red.), *“Private Law in Eastern Europe”*, Tybinga 2010, s. 445-494. Opracowanie to, będące osobnym rozdziałem wskazanej publikacji książkowej, stanowi jedno z pierwszych i jednocześnie najobszerniejsze opracowanie dotyczące ewolucji współczesnego polskiego prawa spółek z uwzględnieniem jego historyczno-kulturowych uwarunkowań, wpływu europejskich dyrektyw (z rozbiem na różne „generacje” dyrektyw) a także, co szczególnie istotne, omówieniem źródeł inspiracji prawnych i przejawów zapożyczeń. Praca podaje analizie kilka wybranych transplamtów prawnych, czyniąc na tej podstawie swoiste studia przypadków. Jest to przy tym bodaj pierwsze opracowanie dotyczące polskiego prawa spółek, czy też nawet szerzej, prawa prywatnego, które zajmuje się wprost problematyką transplamtów prawnych.

Częściowo podobna problematyka stanowi przedmiot rozważań w artykule pt. *“Non ex regula ius sumatur, czyli o kilku prawdach zagrożonych”*, gdzie przedmiotem rozważań są m.in. wewnętrznie i zewnętrzne determinanty rozwoju prawa spółek w Polsce. Artykuł ten ukazał się w dwóch wersjach językowych (polskiej i angielskiej) na łamach czasopisma kwartalnego HUK (pełne odwołanie źródłowe: *“Non ex regula ius sumatur, czyli o kilku prawdach zagrożonych” / „Non ex regula ius sumatur or about a few endangered truths”*, Czasopismo Kwartalne Całego Prawa Handlowego, Upadłościowego oraz Rynku Kapitałowego (HUK), Nr 1/2007, s. 3-15).

Do tego samego nurtu zaliczyć należy także zorganizowanie przeze mnie międzynarodowej konferencji pt. *“Post-enlargement European Company Law: convergence or divergence in the age of competition for corporate charters?”* (Kraków, Uniwersytet Jagielloński, Katedra Europeistyki, 5-7 stycznia 2005). Podczas tej konferencji wygłosiłem przemówienie otwierające, moderowałem dyskusję panelową oraz wygłosiłem referat pt. *„Capital formation in Polish company law: minimum capital, par value / no par value shares, contributions in kind, services”*.

(ii) Europeizacja prawa spółek, rachunkowości, audytu oraz niektórych innych obszarów prawa na Ukrainie

Drugim, być może najistotniejszym w ramach omawianego podobszaru, nurtem mojej aktywności jest praca nad europeizacją prawa spółek na Ukrainie.

W 2014 r. byłem przewodniczącym zespołu, który na zlecenie Delegacji Unii Europejskiej na Ukrainie (*Delegation of the European Union to Ukraine*) przygotował obszerny raport – studium zawierające ewaluację i rekomendacje reform ukraińskiej legislacji w dziedzinie prawa spółek, rachunkowości i audytu w związku z podpisaniem przez Ukrainę umowy stowarzyszeniowej z UE. Studium zostało przygotowane na podstawie kontraktu Nr 2013/328606/2 (w ramach linii budżetowej Europe Aid/129783/C/SER/Multi). Studium powstało w wersji angielskiej i zostało w całości przetłumaczone na język ukraiński:

- Wersja angielskojęzyczna (opracowanie oryginalne): *“Assessment of approximation level of the present company, corporate governance, accounting and auditing legislation and existing practices in Ukraine to EU standards and practices”* (Kijów, grudzień 2014 r., objętość 704 str.)
- Wersja ukraińskojęzyczna (tłumaczenie): *„Оцінка рівня наближення чинного законодавства про компанії, корпоративне управління, бухгалтерський облік і аудит й існуючих практик в Україні до стандартів і практик ЄС”* (Kijów, grudzień 2014 r., objętość 747 str.).

W końcowej fazie prac nad raportem, dn. 15 grudnia 2014 r., w Kijowie odbyło się seminarium, które stanowiło forum prezentacji wyników badania i jednocześnie dawało możliwość uzyskania komentarzy ze strony ekspertów ukraińskich, zarówno ze świata nauki jak i z instytucji rynku kapitałowego, kancelarii prawnych i firm audytorskich. Miałem przyjemność, jako przewodniczący zespołu badawczego, być głównym referentem wyników badań.

Częściowo w oparciu o moje doświadczenia z rzeczonego badania, na łamach dwumiesięcznika *European Company Law* (Kluwer Law International), opublikowałem także artykuł (edytorial) pt. *“Ukrainian Corporate Law: Model for Others, or in Need of a Model?”*, *European Company Law*, Volume 12, 2015, Issue 05, s. 215–216. Artykuł ten, oprócz charakterystyki reform, przedstawia także uwarunkowania polityczne procesu reform, z uwzględnieniem czynników hamujących.

We wrześniu b.r. wystąpiłem podczas trzeciej edycji międzynarodowej konferencji *Polish-Ukrainian Legal Day* (PULD), gdzie na bazie mojej pracy eksperckiej dla Komisji Europejskiej w ramach ICLEG oraz równoległych studiów nad prawem ukraińskim wygłosiłem referat pt. *„Developments in group law – the current EU debate and its relevance for Ukraine”* (Kijów, 18 września 2015 r.). Referat ten prezentował aktualny stan dyskusji nad uregulowaniem prawa koncernowego w UE, z uwzględnieniem bieżących inicjatyw legislacyjnych w tej mierze, a następnie przedstawiał wnioski, jakie z tej dyskusji wypływają dla reformy prawa zgrupowań spółek na Ukrainie.

Moje zaangażowanie w reformę prawa na Ukrainie oraz współpracę polsko-ukraińską obejmuje także wcześniejsze wystąpienie (referat) na międzynarodowej konferencji arbitrażowej pt. *„Arbitration Courts: Legislative, Institutional and Practical Aspects of Adjudication”* zorganizowanej przez *Центр комерційного права (Commercial Law Center)* w Kijowie dn. 28 lipca 2010 r. Podczas tej konferencji wygłosiłem odczyt pt. *„Arbitration of corporate law disputes: Polish experience and international perspective”*.

Jedynie na marginesie moich aktywności związanych z reformą prawa ukraińskiego warto odnotować (będzie to przedmiotem osobnego sprawozdania z pracy dydaktycznej habilitanta), że incydentalnie prowadziłem także wykłady na uniwersytetach ukraińskich w ramach organizowanych przez Uniwersytet Jagielloński szkół praw obcych. I tak w maju 2006 r. wykładałem polskie i europejskie prawo spółek na Tarnopolskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym. W marcu 2011 r. wykładałem europejskie prawo gospodarcze na Lwowskim Uniwersytecie Narodowym im. Iwana Franki.

Warto ponadto – również na marginesie – odnotować dwa projekty naukowo-edukacyjno-rozwojowe prowadzone na Ukrainie przez kierowany przeze mnie Instytut Allerhanda w ramach amerykańskiego programu RITA „przemiany w regionie” finansowanego przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności. Chodzi o projekty *„Centrum kompetencji w zakresie mediacji – Cudzoziemcy i mniejszości*

narodowe na Ukrainie” (grant RITA/2014/I/2292) oraz projekt „Mam prawo” poświęcony prawom człowieka, prawom socjalnym i prawom pracowniczym migrantów m.in. z Ukrainy i na Ukrainie (grant RITA/2013/1739).

(iii) Reformy regulacji dotyczących nadzoru nad spółkami z udziałem skarbu państwa w Chinach

Trzeci nurt badań ulokowanych w obszarze reformy i modernizacji prawa państw transformacji gospodarczej i ustrojowej obejmuje reformę prawa w Chinach w zakresie regulacji dotyczących nadzoru nad spółkami z udziałem skarbu państwa. Mój dorobek obejmuje 10-dniową wizytę studyjną w Chinach w październiku 2005 r. (na zaproszenie Prof. Dr. Wu Yue z *Institute of EU Law, Southwest University of Political Science and Law, Chongqing*) z oraz naukowe pokłosie tej wizyty w kraju i za granicą. W ramach wspomnianej wizyty byłem szefem delegacji grupy naukowców z UE zrzeszonych w ramach kierowanego przeze mnie Centrum C-Law.org (naukowcy z Polski, Rumunii, Słowenii, Łotwy, Litwy i Belgii). W grupie reprezentowanych krajów przeważały państwa, co *nota bene* stanowiło klucz doboru, które same przechodziły niedawno zakrojone na szeroką skalę reformy własnościowe w sektorze przedsiębiorstw państwowych i dysponowały świeżymi doświadczeniami w zakresie prywatyzacji i nadzoru właścicielskiego państwa.

Wizyta studyjna objęła przede wszystkim duże (kilkuset uczestników) międzynarodowe sympozjum naukowe (8-9 października 2005 r.) pt. „*Corporate Governance of State Owned Enterprises*”. Organizatorem konferencji był Instytut prawa UE na *Southwest University of Political Science and Law* w Chongqing. W ramach tego sympozjum, wygłosiłem referat naukowy pt. „*Corporate Governance and Restructuring of State Owned and State Holding Enterprises – the Polish Experience*”. Jako szef delegacji naukowców europejskich wygłosiłem także przemówienie w ramach sesji otwierającej konferencję, byłem także moderatorem jednego z paneli tematycznych. Mój referat, wraz z innymi wystąpieniami konferencyjnymi, został następnie opublikowany (w języku angielskim oraz w tłumaczeniu na język chiński) w wydawnictwie książkowym dokumentującym pokłosie sympozjum: 《波兰国有企业和国有控股企业的公司治理及重构》，吴越 主编，《公司治理：国企所有权与治理目标》（中国欧盟国有企业公司治理国际研讨会论文集 I），法律出版社·北京·中国 2006年4月（中国—欧盟法律研究丛书，ISBN 7-5036-6189-5），第391~420页（“*Corporate Governance and Restructuring of State Owned and State Holding Enterprises - the Polish Experience*” [w:] Wu Yue (red.) “*Corporate governance: Ownership and Goals in SOEs, A collection of the UE –China International Symposium on Corporate Governance in SOEs*”, Band I, Beijing 2006 (ISBN 7-5036-6189-5), s. 391 – 420).

Na bazie moich doświadczeń w ramach w/w wizyty studyjnej przygotowałem następnie i opublikowałem w Polsce sprawozdanie z sympozjum, które ukazało się na łamach miesięcznika Państwo i Prawo (“*Dialog Unia Europejska – Chiny na temat Corporate Governance w przedsiębiorstwach państwowych. Sympozjum międzynarodowe Chongqing, Chiny 8-9 października 2005*”, Państwo i Prawo, Nr 11/2006, s. 112-113).

W ramach wizyty studyjnej prowadziłem także seminarium dla studentów studiów doktoranckich na SWUPL w Chongqing.

Oprócz opisanego wyżej, naukowego wymiaru mojego zainteresowania problematyką chińską, odnotować należy także incydentalną aktywność popularnonaukową obejmującą artykuł, jaki ukazał

się na łamach tygodnika Wprost („*Chiński narkotyk. Jak chińska gospodarka uzależnia od siebie świat*”, Wprost, Numer: 14/2008 (1319) z dn. 6 kwietnia 2008 r., s. 86-87, we współautorstwie z M. Kłaczyńskim).

8. Partycypacja finansowa pracowników (ang. *employee financial participation*)

Osobny obszar mojej aktywności naukowej stanowią badania nad tzw. akcjonariatem pracowniczym, oraz – szerzej – partycypacją finansową pracowników w zyskach spółki (ang. *employee financial participation*).

W latach 2011-2013 byłem współkierownikiem międzynarodowego projektu badawczego poświęconego partycypacji pracowniczej, finansowanego ze środków Polsko-Niemieckiej Fundacji Nauki – PNFN (*Deutsch-Polnische Wissenschaftsstiftung – DPWS*); ściślej, byłem kierownikiem polskiej części projektu, natomiast kierownikiem części niemieckiej i jednocześnie liderem projektu był Prof. Dr Jens Lowitzsch. Tytuł projektu: „*Opracowanie polskiej i niemieckiej koncepcji partycypacji pracowniczej w małych i średnich przedsiębiorstwach w oparciu o model ESOP*” (niem. „*Entwicklung eines deutschen und eines polnischen Mitarbeiterkapitalbeteiligungskonzeptes für KMU auf Grundlage des ESOP-Konzeptes*“), (Wniosek PNFN/DPWS Nr 100187).

Mój dorobek powstały w ramach wspomnianego projektu, oprócz pełnienia funkcji współkierownika projektu, obejmuje jedną publikację monograficzną (studium) oraz zorganizowanie konferencji naukowej.

Szczególne wartości ma wspomniana publikacja monograficzna (studium) pt. „*Analiza możliwości zastosowania konstrukcji Employee Stock Ownership Plan (ESOP) w polskim obrocie gospodarczym*”, Instytut Allerhanda, Kraków 2013, ISBN 978-83-63-515-04-1, tekst dostępny na stronie: <http://allerhand.pl/images/20130903_Radwan_Regucki02.pdf> (objętość: 77 stron). Rzeczona publikacja, przygotowana we współautorstwie z T. Reguckim, stanowi pierwsze w Polsce tak kompleksowe, interdyscyplinarne (prawno-ekonomiczne) opracowanie dotyczące uwarunkowań prawnych stosowania konstrukcji ESOP w Polsce. Opracowanie wychodzi od uregulowań kodeksu spółek handlowych, obejmuje jednak także rozważania na gruncie m.in. prawa spółdzielczego, prawa funduszy inwestycyjnych, czy prawa fundacyjnego. Osobne miejsce zajmują analizy prawno-podatkowe oraz prawno-finansowe dotyczące wykupu lewarowanego w prawie polskim.

Niezależnie od wymienionej publikacji, pod moim kierownictwem została zorganizowana międzynarodowa konferencja naukowa pt. „*Odpowiedzialna partycypacja pracownicza. Udział pracowników w zyskach i zarządzaniu przedsiębiorstwem*” (Uczelnia Vistula, Warszawa, dn. 22 września 2011 r.). W czasie tej konferencji wygłosiłem odczyt wprowadzający oraz byłem moderatorem jednego z paneli.

Ponadto uczestniczyłem aktywnie w dwóch dalszych, międzynarodowych konferencjach poświęconych partycypacji finansowej pracowników, zorganizowanych już poza wzmiankowanym projektem PNFN/DPWS.

Na konferencji zorganizowanej we Frankfurcie nad Odrą przez Europa-Universität Viadrina (30-31 maja 2011 r.) wygłosiłem referat pt. „*Die polnische Ratspräsidentschaft 2011 – Mitarbeiterbeteiligung Teil der 2020 Strategie*” a także uczestniczyłem w jednej z sesji dyskusyjnych (obok m.in. byłego Komisarza UE ds. rozszerzenia UE Prof. Dr. Güntera Verheugena)

Na konferencji, która odbyła się w dniach 17-19 października 2011 r. ramach *“The Week of Employee Financial Participation in the EU”* zorganizowanej w ramach projektu europejskiego *“PROEFP”* koordynowanego przez Diesis, Bruksela wygłosiłem referat pt. *“Employee Financial Participation as a part of the agenda of the Polish Presidency of the EU?”*. Przy okazji tej konferencji spotkałem się również z urzędującym wówczas Wicepremierem i Ministrem Gospodarki, Panem Waldemarem Pawlakiem, któremu wręczyłem opublikowane staraniem kierowanego przeze mnie Instytutu Allerhanda polskie wydanie książki Prof. Jensa Lowitzscha pt. *„Partycypacja finansowa w społecznej gospodarce rynkowej Unii Europejskiej”* (Frankfurt nad Odrą / Kraków 2011).

9. Prawo o stowarzyszeniach

Ubocznym, ale zasługującym na odnotowanie, nurtem moich badań jest ustawodawstwo dotyczące stowarzyszeń. W 2005 r. opublikowałem krótki cykl artykułów, w których zajmuję się wybranymi problemami ustawy – Prawo o stowarzyszeniach, zarówno związanymi z regulacją organów stowarzyszenia, jak i wymiarem europejskoprawnym ustawy. Opublikowane artykuły obejmują dwa artykuły naukowe i jeden artykuł popularnonaukowy:

- (i) *“Wolność zrzeszania się cudzoziemców według prawa polskiego, wspólnotowego oraz postulatów polityki prawa”*, Państwo i Prawo, Nr 5/2005, s. 55-62;
- (ii) *“O stosowaniu i niedostosowaniu polskiej ustawy z dn. 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach”*, Radca Prawny, Nr 4/2005, s. 104-109;
- (iii) *“Wolność zrzeszania się dla każdego”*, Rzeczpospolita z dn. 27 kwietnia 2005, s. C5.

10. Edukacja prawnicza

Moja aktywność naukowa obejmuje badania nad pożądanym modelem edukacji prawników, głównie na szczeblu uniwersyteckim, w pewnym zakresie także na etapie kształcenia zawodowego (aplikacje prawnicze). W szerszym zakresie moje zainteresowania obejmują także model kształtowania rynku usług prawnych.

W obszarze edukacji prawniczej ogłosiłem drukiem następujące publikacje:

- (i) *“Edukacja prawnicza wobec wyzwań XXI wieku”* [w:] B. Stoczewska (red.), *“Państwo i prawo w XXI wieku - szanse i zagrożenia”* (Materiały konferencyjne z IV Międzynarodowej Konferencji Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego), Kraków 2004, s. 192-210;
- (ii) *“Uniwersytecka edukacja prawnicza w dobie globalizacji”*, Państwo i Prawo, Nr 11/2004, s. 90-102;
- (iii) *“Student - Eurostudent - Global Student, czyli o internacjonalizacji edukacji prawniczej”*, Edukacja Prawnicza, Nr 10/2004, s. 3-7 (temat miesiąca).

Dodatkowo jestem autorem krótszego artykułu o charakterze popularnonaukowym:

- (iv) *„Ile kosztują studia prawnicze”*, Rzeczpospolita z dn. 22 stycznia 2014 r., s. 17.

Tematyka edukacji prawniczej była także przedmiotem mojej aktywności na konferencjach naukowych. Warto odnotować wystąpienie – referat naukowy pt. *„Edukacja prawnicza wobec*

wyżwań XXI wieku” wygłoszony na IV Konferencji Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego: *“Państwo i prawo w XXI w. – szanse i zagrożenia”* (Kraków, 30 maja 2004).

W odniesieniu do problematyki kształcenia i egzaminowania aplikantów napisałem jeden krótszy artykuł: *“Kto pyta sam błądzi”*, *Edukacja Prawnicza*, Nr 6/2006, s. 23-24.

Na temat rynku usług prawnych napisałem artykuł prasowy pt. *“O bezdrożach centralnego planowania na rynku prawniczym”*, *Rzeczpospolita* z dn. 7 listopada 2014 r.

Problematyce rynku usług prawnych i przyszłości zawodów prawniczych poświęcone było moje wystąpienie na jednej z najważniejszych konferencji, jakie na ten temat zorganizowano w Polsce – międzynarodowej konferencji, której gospodarzem był WPIA Uniwersytetu Jagiellońskiego we współpracy *Catholic University of America Columbus School of Law, Washington DC* (Kraków, 21-22 czerwca 2013 r.). Na rzeczonych konferencji pod hasłem przewodnim *“Into the Future: Tomorrow's Legal Profession, Legal Services Market and Legal Education”*, miałem przyjemność wystąpić w panelu (sesji dyskusyjnej) pt. *“Legal Profession”* poświęconej przyszłości zawodów prawniczych w Polsce i w ujęciu globalnym.

W ramach aktywności w tym nurcie warto odnotować także mój udział jako gospodarza i moderatora dyskusji wokół wykładu Prof. Leah Wortham pt. *“The End of the Legal Profession as We Knew It?”* (Kraków 1 lutego 2012 r.), zorganizowanego w cyklu otwartych seminariów naukowych Instytutu Allerhanda.

11. Konstytucyjnoprawne problemy reformy systemu emerytalnego

Na przestrzeni ostatnich przeszło dwóch lat moja aktywność badawcza w istotnej mierze koncentrowała się na konstytucyjnoprawnych zagadnieniach transformacji systemu emerytalnego. Tematyka ta stała się aktualna w związku z tzw. „reformą OFE” z 2013 r. Mimo iż temat ten był w pewnej mierze „doraźny”, to jednak okazał się on kompleksowym zagadnieniem naukowym, wymagającym od badacza znajomości prawa konstytucyjnego, w tym zasad prawidłowej legislacji, prawa zabezpieczeń społecznych, a także ekonomicznej analizy prawa i ekonomicznych mechanizmów funkcjonowania systemów ubezpieczenia społecznego oraz – w pewnym zakresie – również rozumienia rynków kapitałowych. Efektem moich prac badawczych są liczne publikacje a także wystąpienia (referaty) na konferencjach i seminariach krajowych i zagranicznych.

Część spośród ogłoszonych drukiem prac stanowią publikacje będące częściami (rozdziałami) książki – opracowania zbiorowego poświęconego projektowanej reformie systemu emerytalnego: R. Pacud (red.), *“Prawne mechanizmy przekazywania środków OFE. Oceny konstytucyjno-prawne”*, Kraków 2013.

Inne publikacje to artykuły, które ukazały się na łamach prasy codziennej (*Rzeczpospolita*). O ile jednak artykuły „gazetowe” mają zazwyczaj charakter bardziej popularnonaukowy, niż naukowy, o tyle w przypadku publikacji poświęconych zmianom w systemie emerytalnym wybór publikatora podyktowany był aktualnością prezentowanych treści, dla których istotne było, aby w sposób możliwie szybki trafić mogły do dyskursu naukowego oraz do debaty publicznej. Mimo zatem ich ogłoszenia w formie artykułów prasowych, wymienione niżej publikacje stanowią – w zakresie warsztatu i treści – kontrybucje odpowiadające wymogom pracy naukowej.

Owoce moich prac badawczych są następujące publikacje książkowe (rozdziały publikacji zbiorowej, napisane we współautorstwie z Ł. Gorywodą):

- (i) *“Obligatoryjne umorzenie 51,5% aktywów: przesłanki ingerencji w sferę prawnie chronioną według doktryny oraz orzecznictwa TK”* [w:] R. Pacud (red.) *„Prawne mechanizmy przekazywania środków OFE. Oceny konstytucyjno-prawne”*, Kraków 2013, s. 95-119 (rozdział II pkt 7);
- (ii) *“Opcja domyślna nieprzekazywania części składek do OFE - koncept, skutki oraz instrumentalizacja”* [w:] R. Pacud (red.) *„Prawne mechanizmy przekazywania środków OFE. Oceny konstytucyjno-prawne”*, Kraków 2013, s. 120-139 (rozdział III pkt 1);
- (iii) *“Czy projektodawca przekroczył granice swobody legislacyjnej poprzez strukturalną zmianę systemu emerytalnego? Ocena niezbędności zmian dla osiągnięcia założonego celu?”* [w:] R. Pacud (red.) *„Prawne mechanizmy przekazywania środków OFE. Oceny konstytucyjno-prawne”*, Kraków 2013, s. 185-193 (rozdział IV pkt 6).

Opublikowałem również – samodzielnie bądź we współautorstwie – następujące artykuły w dzienniku Rzeczpospolita (wyczerpujące obejmuje wyłącznie obszernie artykuły problemowe, pomija krótsze wypowiedzi prasowe oraz artykuły felietonistyczne):

- (iv) *“Przeniesienie środków do ZUS czy nacjonalizacja”*, Rzeczpospolita z dn. 19 sierpnia 2013, s. C7 (wspólnie z R. Mężykiem)
- (v) *“OFEnywa budżetowa – czy aby konstytucyjna?”*, Rzeczpospolita z dn. 6 września 2013, s. C6 (wspólnie z R. Mężykiem)
- (vi) *“Likwidacja OFE: kazuś węgierski”*, Rzeczpospolita z dn. 12 września 2013, s. C7 (wspólnie z R. Mężykiem)
- (vii) *“Wątpliwości prawne odnośnie do demontażu OFE są uzasadnione”*, Rzeczpospolita z dn. 10 października 2013, s. C7 (wspólnie z R. Mężykiem)
- (viii) *“Zasada zaufania czy obywatelska naiwność?”*, Rzeczpospolita z dn. 12 lutego 2014 (dodatek „Rzecz o Prawie”), s. 16

Chronologicznie uprzednie w stosunku do wymienionych wyżej publikacji, i stanowiące dlań pewien punkt wyjścia, było przygotowanie przeze mnie (we współautorstwie z R. Mężykiem) opinii prawnej pt.

- (ix) *“Konstytucyjnoprawna ocena rekomendacji dotyczących II filara systemu emerytalnego zawartych w rządowym przeglądzie funkcjonowania systemu emerytalnego z dnia 26 czerwca 2013 roku”*, Kraków sierpień 2013 (objętość: 66 stron), tekst dostępny na stronie: <<http://www.allerhand.pl/images/Ekspertyza20130830.pdf>>. - opinia ta, udostępniona w całości do publicznej wiadomości, należała do jednych z pierwszych analiz konstytucyjnoprawnych poświęconych projektowanym zmianom w systemie ubezpieczeń emerytalnych i była szeroko cytowana, również w mediach masowych.

Oprócz wymienionych publikacji wygłosiłem także dwa referaty naukowe na seminariach międzynarodowych, jedną krótszą prezentację na seminarium międzynarodowym, a także wziąłem udział jako prelegent i dyskutant w krajowej konferencji naukowej.

Za szczególnie istotną wśród aktywności naukowych związanych z moją pracą nad transformacją systemu emerytalnego uważam mój wykład wygłoszony na seminarium naukowym zorganizowanym przez Instytut Maxa Plancka w Monachium (*Max-Planck-Institut für Sozialrecht und Sozialpolitik*). Dn. 11 marca 2015 r. przedstawiłem odczyt pt. *“Constitutional Constraints on the Reorganizations of Funded Pension Systems in a Behavioral Law & Economics Perspective”*. Po wykładzie miała miejsce dyskusja nad postawionymi w nim tezami, z udziałem pracowników naukowych MPI SOC. Wykład ten był w części oparty na wspólnej pracy badawczej prowadzonej przeze mnie razem z Ł. Gorywodą – praca w tej mierze będzie jeszcze kontynuowana z zamiarem dalszych publikacji krajowych i międzynarodowych. Wcześniej, również na forum seminarium w MPI SOC (Monachium) przedstawiłem założenia koncepcyjne mojej pracy badawczej (prezentacja *„Rechtsnatur obligatorischer privater Altersvorsorge sowie der verfassungsrechtliche Prüfstand bei gesetzlicher Umgestaltungen des Pensionssystems und beim Eingriff des Staates”*). Oba wymienione wystąpienia miały miejsce w ramach moich dwóch pobytów badawczych w Instytucie Maxa Plancka w Monachium (14.09 -14.11 2014 i 1-31.03 2015 r.).

W dn. 23-24 maja 2014 r. uczestniczyłem w seminarium pt. *“Developments in Labour Law from a Comparative Perspective”* zorganizowanym w Krakowie przez *Labour Law Education Society* z udziałem naukowców z USA, Finlandii, Serbii i Polski. Na seminarium tym wygłosiłem referat pt. *„Constitutional Issues of the Recent Pension Funds Reform in Poland”* (streszczenie referatu znalazło się w sprawozdaniu pokonferencyjnym opublikowanym w Gdańsko-Łódzkie Roczniki Prawa Pracy i Prawa Socjalnego, Nr 4/2014, s. 33-43).

Dn. 19 grudnia 2013 r. wziąłem udział – jako prelegent i dyskutant – w konferencji pt. *„Konstytucyjność zmian w OFE”* zorganizowanej przez Katedrę Prawa Pracy i Polityki Społecznej WPiA Uniwersytetu Warszawskiego oraz Polską Sekcję Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, która odbyła się na Uniwersytecie Warszawskim.

12. Prawno-instytucjonalne uwarunkowania kryzysu finansowego w Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem euroobligacji jako jednego z możliwych środków naprawczych

Osobny obszar mojej aktywności badawczej stanowią zagadnienia prawno-instytucjonalnych uwarunkowań kryzysu finansowego w Unii Europejskiej. Szczególną uwagę poświęcam projektowanym od kilku lat tzw. euroobligacjom (ang. *eurobonds*), w których niektórzy naukowcy i politycy upatrują środka na skuteczne refinansowanie długu publicznego państw – członków strefy euro. Inspirację do podjęcia badań w tym nurcie stanowiła dla mnie współpraca naukowa z Prof. Hansem-Berndem Schäferem z *Bucerius Law School* (Hamburg). Prof. H.-B. Schäfer jest także współautorem większości artykułów, które powstały w ramach wspólnej pracy. Artykuły były publikowane na łamach fachowej prasy finansowej oraz prasy codziennej – te ostatnie stanowiły jednak stosunkowo obszerne publikacje „całostronicowe” (o objętości 8-10 tys. znaków). Dorobek mojej pracy nad wskazanymi tu zagadnieniami stanowią następujące publikacje:

- (i) *“Dewiza Muszkieterów receptą na kryzys”*, Miesięcznik Kapitałowy nr 12/2011, s. 60-62 (wspólnie z H.-B. Schäferem);
- (ii) *“Czas na europejskiego Hamiltona?”*, Miesięcznik Kapitałowy nr 03/2012 s. 64-65;
- (iii) *“Euroobligacje: powrót społeczeństwa plemiennego”*, Rzeczpospolita z dn. 2 grudnia 2011, s. B13 (wspólnie z H.-B. Schäferem);

- (iv) *“Gaśnica czy grecka oliwa do ognia?”*, Gazeta Wyborcza z dn. 23 listopada 2011, s. 29 (wspólnie z H.-B. Schäferem);
- (v) *“Terapie w europejskim kryzysie”*, Rzeczpospolita z dn. 18 września 2012, s. B11, (wspólnie z H.-B. Schäferem).

- W wymienionych publikacjach stawiam(y) i udowadniam(y) tezę, że euroobligacje nie są adekwatnym środkiem antykryzysowym, co wynika z licznych ryzyk prawnych (zwłaszcza naruszenie tzw. *no-bailout clause* – art. 125 Traktatu) oraz długotrwałej procedury ich wprowadzenia (obejmującej konieczność przeprowadzenia referendum w niektórych państwach członkowskich). Oba te czynniki sprawiają, że euroobligacje nie mogą być traktowane jako remedium o działaniu doraźnym. W dłuższej perspektywie refinansowania długu publicznego państw członkowskich euroobligacje mogłyby z kolei – w warunkach unii monetarnej, ale przy braku unii fiskalnej i braku instrumentów prawnych mogących dyscyplinująco wpływać na finanse publiczne państw członkowskich, stanowić impuls do dalszego zadłużania (*moral hazard*). Wprowadzenie obligacji, jako skutecznego środka umożliwiającego korzystne refinansowanie długu publicznego w strefie euro, musiałyby zatem być połączone z rozwiązaniami ustrojowymi, które by zapobiegały zidentyfikowanym zagrożeniom. W publikacjach zastanawiam(y) się także nad perspektywami dalszej federalizacji UE w zakresie finansów publicznych.

13. Historia prawa handlowego w Polsce i upamiętnienie postaci Prof. Maurycego Allerhanda

Nieco ubocznym, ale w pewnym sensie szczególnym, obszarem mojej działalności naukowej są publikacje poświęcone historii prawa handlowego w Polsce w okresie międzywojennym oraz sylwetce Prof. Maurycego Allerhanda, który jest patronem założonego przeze mnie Instytutu Allerhanda. W ten nurt badawczy wpisują się następujące publikacje:

- (i) *“O dwóch dwudziestoleciach i trzech jubileuszach prawa handlowego w Polsce”*, Przegląd Prawa Handlowego, Nr 9/2009, s. 4-8 (wspólnie z A. Redzikiem);
- (ii) *“Integracyjny wymiar życia i dzieła Maurycego Allerhanda – w 140. rocznicę urodzin”*, Czasopismo Kwartalne Całego Prawa Handlowego, Upadłościowego oraz Rynku Kapitałowego (HUK) Nr 2/2008, s. 311-316;
- (iii) *“Świadectwo, Ślad, Symbol, Spuścizna – pamięci Prof. Maurycego Allerhanda w 70 rocznicę śmierci”*, Palestra, Nr 11-12/2012, s. 240-249.

Przy sposobności warto też odnotować prelekcję pt. *„Profesor Maurycy Allerhand i jego Instytut w Krakowie – cele i zamierzenia”*, jaką wygłosiłem w Centrum Kultury Żydowskiej „Judaica” w Krakowie, dn. 24 maja 2012 r.

14. Inne istotne kontrybucje naukowe (publikacyjne i konferencyjne)

W moim dorobku naukowym znajdują się także publikacje oraz wystąpienia konferencyjne, które nie wpisują się w żaden dający się zdefiniować cykl naukowy, ale które ze względu na swoją wagę merytoryczną, bądź oddziaływanie naukowe zasługują na wzmiankowanie w ramach kategorii „inne”.

W tej grupie należy wymienić zwłaszcza następujące publikacje (szczegółową listę publikacji zawiera Załącznik Nr 5):

- (i) *“Legal Aspects of Executive Remuneration in Polish Listed Companies”* [w:] Ch. Van der Elst (red.), *“Executive Directors’ Compensation in Comparative Corporate Perspective”*, Kluwer Law International 2015, s. 299-324 (wspólnie z T. Reguckim)
  - publikacja stanowi pierwsze omówienie problematyki wynagrodzeń członków organów spółek publicznych w prawie polskim przygotowane dla międzynarodowego audytorium i opublikowane (jako rozdział książki) w renomowanym wydawnictwie międzynarodowym.
- (ii) *“The Possibilities for and Barriers to Sustainable Companies in Polish Company Law”*, International and Comparative Corporate Law Journal (IALS, Cameron May), Volume 11, 2015, Issue 01, s. 59-104 (wspólnie z T. Reguckim)
  - artykuł stanowi obszerne i pierwsze tego rodzaju omówienie prawnych uwarunkowań zrównoważonego rozwoju w Polsce kontekście prawa spółek i innych obszarów prawa (głównie ochrony środowiska oraz zasad corporate governance spółek notowanych na GPW w Warszawie). Godna odnotowania jest także publikacja artykułu na łamach prestiżowego czasopisma międzynarodowego.
- (iii) *“Chess-boxing around the Rule of Law: Polish Constitutionalism at Trial”*, VerfBlog, 2015/12/23, <http://verfassungsblog.de/chess-boxing-around-the-rule-of-law-polish-constitutionalism-at-trial/>
  - artykuł stanowi najpoważniejszą dotąd analizę prawną i prawno-polityczną sporu na temat „reformy” polskiego Trybunału Konstytucyjnego (objętość artykułu: ok. 43 tys. znaków = 1,07 arkusza wydawniczego)
- (iv) *“Szantaż korporacyjny i sposoby jego zwalczania de lege lata i de lege ferenda”*, Przegląd Prawa Handlowego, Nr 11/2003, s. 21-27
  - artykuł jest jednym z pierwszych opracowań na temat nadużywania praw przez wspólników mniejszościowych, cytowanym jako podstawowa pozycja źródłowa w krajowej literaturze przedmiotu.

Spośród wystąpień konferencyjnych warto odnotować w szczególności następujące:

- (i) Referat naukowy pt. *„Austrittsrecht eines GmbH-Gesellschafters im europäischen Rechtsvergleich”* wygłoszony podczas Krakauer Rechtsforum 2012: *„Reform des GmbH-Rechts in Deutschland, Österreich und Polen”* (Universität Würzburg, 26-27 września 2012 r.)
- (ii) Referat naukowy pt. *“Shareholders’ Exit Right from Private Limited Company in a Comparative Perspective”* na międzynarodowych warsztatach pt. *„Close Corporation in Europe”* zorganizowanych przez the Universidad Rey Juan Carlos w Madrycie (Madryt, 8 listopada 2013)

- (iii) Referat naukowy pt. *"Rola ekonomicznej analizy prawa przy podejmowaniu strategicznych decyzji regulacyjnych"* na konferencji naukowej *„Dobra legislacja – sprawna gospodarka”*, zorganizowanej przez Koło Naukowe Administratywistów Ad Rem, Uniwersytet im. A. Mickiewicza we współpracy z Polską Akademią Nauk, udział w Poznaniu, (UAM, Poznań, 18 maja 2009)
- (iv) Referat pt. *„Permanencja reformy prawa spółek – przyczynek do analizy zjawiska”* na VII Ogólnopolskim Zjeździe Katedr Prawa Handlowego pt. *„Prawo handlowe w pięć lat po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. 75 lat Kodeksu handlowego”*, (Uniwersytet Łódzki, Łódź, 23-26 września 2009)
- (v) Wykład wprowadzający (*key-note*) pt. *„Wybrane problemy kolizyjnoprawne wezwań do zapisywania się na sprzedaż akcji dopuszczonych do podwójnego notowania (dual listing)”* podczas IV Polskiego Kongresu Regulacji Rynków Finansowych FinReg2015 (Warszawa 15-16 października 2015 r.) – referat ten bazował w części na badaniach prowadzonych wspólnie z T. Reguckim, które będą jeszcze kontynuowane.

Kompletny wykaz wystąpień konferencyjnych (referaty naukowe oraz inne formy aktywnej partycypacji: moderacje sesji dyskusyjnych, koreferaty, udział w dyskusjach panelowych) przedstawia Załącznik Nr 6.

W zakresie osiągnięć dydaktycznych i opieki naukowej, współpracy naukowej, staży badawczych oraz popularyzacji nauki należy odesłać do informacji zawartej w Załączniku Nr 4.

Arkadiusz Radwan